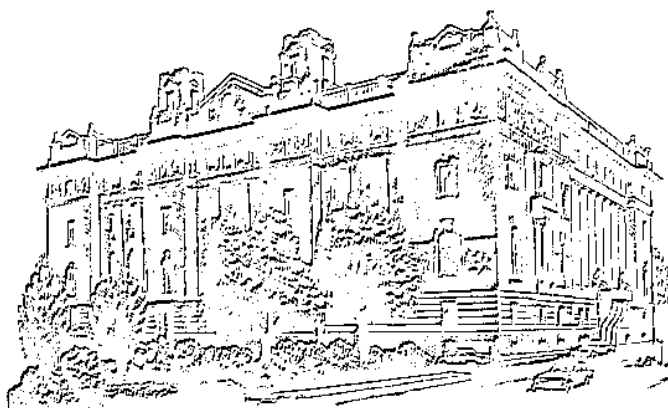

A hitelintézeti rendszer 1999. évi tevékenysége

Budapest, 2000. augusztus

A hitelintézeti rendszer 1999. évi tevékenysége

Budapest, 2000. augusztus

Készítette a Magyar Nemzeti Bank Bankfőosztálya
Kiadja a Magyar Nemzeti Bank Titkársága
A kiadásért felel: Dr. Kajdi József
A kiadványt szerkesztette, tördelte és az internetre előkészítette
a Magyar Nemzeti Bank Tájékoztatási osztályának Kiadványi csoportja
1850 Budapest V., Szabadság tér 8–9.
Telefax: 302-3601
Terjesztés: Molnár Miklós
Telefon: 312-4484
Internet: <http://www.mnb.hu>

TARTALOM

A hitelintézeti rendszer	
1999. évi tevékenysége	5
A hitelintézeti rendszer makrogazdasági és szabályozási környezete	7
A bankpiac mérete, növekedése	9
A bankok mérlegszerkezetének alakulása 1999-ben	12
Főbb elmozdulások a mérlegszerkezetben	12
A bankrendszer mérlegének denominációs összetétele	13
A banki kamatok alakulása 1999-ben	15
Tulajdonosi struktúra	17
A tőkemegfelelés alakulása	18
Forrásszerkezet	20
Kihelyezések	22
A bankrendszer mérlegen kívüli tevékenysége	27
A bankrendszer 1999. évi eredménye	30
A bankok kockázatainak elemzése	33
Hitelkockázat – a portfólió minőségének alakulása	33
Az ügyfél- és ágazati koncentrációs kockázatok alakulása a vállalati hitelezésben	34
Ügyfél-koncentráció alakulása	34
Ágazati koncentráció	35
Országkockázat	36
Kamatkockázati kitettség	36
Árfolyam-kockázati kitettség	37
Melléklet	39

A HITELINTÉZETI RENDSZER 1999. ÉVI TEVÉKENYSÉGE

A kilencvenes évek első felének konszolidációs periódusát követően, az évtized közepére megteremtődött a bankrendszer stabilitása. A hazai bankrendszer a konszolidációk és privatizációk következtében tőkeerejét tekintve stabil és tőkeerős, tulajdonosi struktúráját tekintve pedig jó minőségű külföldi szakmai tulajdonosok által dominált rendszerre vált. Az 1995 és 1998 féléve közötti periódust a bankok portfóliójának és jövedelmezőségének egyidejű javulása jellemezte. Ebben a periódusban a bankrendszert elemző hazai és külföldi szakértők egyértelműen további gyors fejlődésre számítottak. A várakozások a pénzügyi közvetítés mélyülését, a banki termékek és szolgáltatások körének bővülését, volumenének dinamizmusát, valamint a bővülő piacon realizálható eredmény növekedését vetítették előre. Ezek a várakozások ösztönözték külföldi stratégiai befektetők piacra lépését, a bankok piacbővítésre, a piaci részarány növelésére irányuló törekvéseit. Nyilvánvalóvá vált az is, hogy a hatékony piacépítéshez (elsősorban a lakossági szolgáltatások területén), komoly investícióra van szükség, így számos banknál nagyhorderejű beruházások kezdődtek. Ugyanakkor az elmúlt évek adatai nem igazolták a banki közvetítés erősödő szerepére vonatkozó várakozásokat. 1999 egyik legmarkánsabb jelensége, hogy a bankok mérlegfőösszegének reálértelmenben vett növekedése a kedvező makrogazdasági feltételek ellenére elmaradt a GDP bővülésétől.

Az 1995 és 1998 féléve közötti folyamatokat elemezve is megfigyelhető volt már a kamatmarzs folyamatos szűkülése. Ezt az időszakot azonban a portfólió- és gazdasági szereplők kilátásainak folyamatos javulása jellemezte. Így a marzs szűkülése nem okozta a bankok jövedelmezőségének csökkenését, hiszen a céltartalék-képzési igény nagyarányú csökkenése kompenzálta (illetve túlkompenzálta) a kamatjövedelmek csökkenését. Az időszakra a bankok költségeinek folyamatos növekedése (elsősorban a tevékenység bővítésére fordított befektetések révén) is jellemző volt, amit csak dinamikus volumenbővülés révén lehetett (volna) fedezni.

1998 második féléve óta a bankok céltartalékolási költségei újra növekedtek, amit nem tudtak a kamatmarzsban érvényesíteni, így ekkortól a marzs szűkülése már egyértelműen a (korábban sokszor az infláció és a fejlődő piac sajátosságaiból fakadó extraprofitot is tartalmazó) jövedelmezőség csökkenését eredményezte. Egyidejűleg a bankpiac várakozásoktól elmaradó bővülése azt eredményezte, hogy a költséges fejlesztéseket felvállaló bankok egy része ezidáig nem tudta tevékenységét oly mértékben felfuttatni, hogy bevételei növekedése fedezze költségeit.

A fenti jövedelemfolyamatokból következően az 1999. év másik karakterisztikus vonása a megelőző néhány évben már megindult bankok közötti differenciálódás számottevő további felerősödése. Egyre inkább megfigyelhető hogy a bank-

rendszer egészére vonatkozó, az átlagok alapján megállapított jellemzők mögött jól definiálható, eltérő sajátosságokkal rendelkező, eltérően viselkedő banki csoportok húzódnak meg. A bankrendszer egészére jellemző, a korábbi várakozásokhoz képest kedvezőtlen tendenciák ellenére létezik a bankoknak egy olyan csoportja, amelynek fejlődési pályája nem tört meg az elmúlt időszakban, 1999-ben is aktivitásának növelése, megfelelő portfólióminőség és jövedelmező gazdálkodás volt a legfőbb jellemzője.

Ettől a csoporttól eltérően jól elkülöníthető azoknak a bankoknak a csoportja is, melyre a portfólió minőségének nem megfelelő színvonala, illetve az alacsony költ-

séghatékonyság melletti gazdálkodás jellemző. Általában a konszolidált, volt állami tulajdonú bankok és néhány nem túl nagy tőkeerővel és viszonylag későn alapított külföldi tulajdonú bank tartozik ide. Részben ez a csoport, részben több kisbank az, amelyek jellemzői leginkább felelősek a bankrendszer aggregált számain kimutatható trendváltásért. A bankcsoport méretéből és helyzetéből fakadó rendszerkockázatot számottevően csökkentti, illetve a tulajdonosok jelenlegi elkötelezettségének fennmaradása esetén gyakorlatilag megszünteti az a tény, hogy a bankok tulajdonosai egytől-egyig kiemelkedően magas presztízssű, jó minőségű külföldi bankok.

A HITELINTÉZETI RENDSZER MAKROGAZDASÁGI ÉS SZABÁLYOZÁSI KÖRNYEZETE

A magyar gazdaság pályáját 1999-ben leginkább a *külkereskedelmi partnerországok konjunkturális helyzetének javulása* határozta meg. Az év második felétől az EU gazdaságaiban elkezdett erősödni a növekedés, a FÁK és a CEFTA országaiban is kezdtek az élénkülés jelei mutatkozni. Mindez tükröződött a reálgazdasági, a jövedelmi és a pénzügyi folyamatokban, valamint a bankmérlegek összetételének alakulásában egyaránt.

A GDP volumene 4,5%-kal bővült 1998-hoz képest. A növekedés az év elején alacsonyabb volt, de az utolsó negyedévre lényegesen javult a gazdaság teljesítménye. Erőteljesen emelkedett a belföldi kínálat, *bővültek a kapacitások*. Az év elejére jellemző lassabb növekedés a kapacitáskihasználtsági mutatókban is tükröződött. A növekedés felgyorsulásával a kapacitáskihasználtság is emelkedett a feldolgozóiparban, de szintje elmaradt az 1997–98-as időszakot jellemző értéktől. A munkaerő-kihhasználtság viszont fokozódott, *a munkanélküliségi ráta 7% alá csökkent*.

A GDP növekedésével közel azonos mértékű volt a *belső felhasználás* bővülése, vagyis a bruttó hazai termék termelésének növekedése és a belföldi felhasználás között 1999-ben összezáródott az előző évben szélesre nyílt rés. A *belföldi kereslet mérsékelt ütemű növekedése* a készletberuházások alakulásának az eredménye. Az év egészében a *beruházások* volumene 6,6%-kal – az 1998-as dinamika felével – emelkedett. A vállalati beruházások a második félévben, de különösen az utolsó negyedévben újra megélénkültek, ami tükröződik a bankrendszer mérlegében is. A *fogyasztás* szerepe viszont egész évben

erősödött, ennek hatására az export mellett a fogyasztási kereslet vált a növekedés hajtóerejévé, szemben a korábbi évek export- és beruházásvezérelt növekedésével. A lakosság 1999-ben jobban növelte a fogyasztását, mint amennyivel a reáljövedelme nőtt, egyre szélesebb körében váltak elérhetővé a fogyasztásihitel-konstrukciók. A lakosság bruttó megtakarítása 1998-hoz viszonyítva 1%-kal csökkent. Az *államháztartás* pozíciója 1999 folyamán erősen ingadozott, de az év egészét tekintve a GDP 0,5%-kal szűkítette az aggregált keresletet, mivel a második negyedévtől kezdve fokozatosan korrigálta az első negyedévi keresletbővítő hatását.

A GDP szerinti *export* növekedési üteme (13,2%) 1999-ben meghaladta az *importét* (12,3%). Az export dinamikájának első félévi mérséklődése a kisebb külpiazi keresletnek volt köszönhető. A partnerországok konjunkturális helyzetében bekövetkezett javulás miatt a második félévben a export dinamikája fokozódott. A *külső finanszírozási igény* 1999-ben a GDP 3,9%-a volt, éven belüli javuló tendenciával. A bruttó külföldi adósság¹ 1999-ben 20,1 milliárd euróról 24,4 milliárd euróra nőtt, miközben a nettó külföldi adósság 7,9 milliárd euróról 6,8 milliárd euróra csökkent. A magánszektor részesedése a nettó adósságból 64,5%-ról 82,1%-ra nőtt.

A *háztartások tovább növelték vagyonukon belül a forintban denominált eszközök súlyát*. Decemberben a hitelintézeteki forintbefektetések jelentősebb aránycsökkenése következett be. Közel 40 milliárd Ft-ot vettek ki a háztartások a bankokból (tranzakciós hatás). Ezzel egyidőben a háztartásoknál lévő készpénzállomány közel 75 milliárd Ft-tal nőtt. Ez a dátumváltással kapcsola-

¹ Külföldiek által tartott állampapírok és tulajdonosi hitelek nélkül.

tos óvatossággal magyarázható. Ha ezt a hatást figyelmen kívül hagyjuk, a háztartások pénzügyi vagyonszerkezetének alakulásából a következőket állapíthatjuk meg:

- A háztartások a közvetlen részvénytulajdonlás helyett egyre növekvő mértékben bízzák megtakarításaikat intézményi befektetőkre, illetve vásárolnak állampapírokat.
- A hitelintézeti megtakarítási formák lassan, de viszonylag egyenletesen veszítenek részarányukból.
- A hitelintézeti megtakarításokon belül a tranzakciós funkciót betöltő komponensek (folyószámla, látra szóló betét) egyre nagyobb súlyt képviselnek, miközben a lekötött betétek részaránya erőteljesen csökken.
- A devizabetéteket a lakosság túlnyomórészt leértékelés elleni biztosítékként tartja. Részarányuk csökkenő tendenciát mutat, de szintjük stabilabb az árfolyamrendszerre vonatkozó piaci várakozások és a kamatprémium ingadozásánál.

A fogyasztói árindex 1999-ben átlagosan 10%-kal emelkedett (1998: 14,3%). A korábbi évekre jellemző dinamikával szemben, 1999 során az első félévben volt alacsonyabb az árnövekedés üteme, a fogyasztói árak inflációja 1987 óta 1999 első negyedévében süllyedt először az egyszámjegyű tartományba. 1999 júliusától azonban az éves inflációs ráta újból 10% fölé emelkedett. A decemberi hó/hó infláció 11,2% volt.

Az 1999-es évet szigorú monetáris kondíciók jellemezték. A kormány és az MNB 1999 során három alkalommal, 0,1–0,1 százalékponttal csökkentette a leértékelés havi

ütemét. E lépések eredményeképp az 1998-ban bekövetkezett átmeneti reálleértékelődés után az árfolyam a korábbi évekre jellemző reálfelértékelődést mutató pályára állt vissza. A szigorodó árfolyampálya azt eredményezte, hogy a kamatprémium magas szinten stabilizálódott, a rövid piaci hozamokon az év átlagában 5%-ot meghaladó reálkamatok alakultak ki.

Az év első három negyedévében a magas kamatprémium sem vonzott számottevő kamatérzékeny tőkét az országba. Viszont jelentős volt a nem adóssággeneráló tőke beáramlása. Így *a forint árfolyama néhány rövidebb időszak kivételével az erős sáv-szél közelében ingadozott. Az utolsó negyedévben az elvárt kamatprémium csökkenése mellett ismét megélné a kamatérzékeny tőkebeáramlás, ami a konverziós forintkereslet szintjének számottevő emelkedésével járt együtt.*

A hitelintézeti rendszer szabályozási környezetében nem történt lényeges változás 1999-ben. Bár *az év elejétől lehetővé vált a bankok számára is a befektetési szolgáltatási tevékenység végzése*, csak 5 hitelintézet (ABN-AMRO Bank, Deutsche Bank, Raiffeisen Bank, Rabobank, WLB) kapott teljes körű befektetési szolgáltatási engedélyt az elmúlt évben. A kereskedési könyvre, valamint a bankok univerzális működésére és a prudenciális előírásokra vonatkozó egyéb jogszabályok azonban nem születtek meg. A Hitelintézeti törvény és az Értékpapírtörvény átfogó újraszabályozása jelenleg is folyamatban van, és az új szabályok életbe lépése 2001 januárjától várható.

A BANKPIAC MÉRETE, NÖVEKEDÉSE

A részvénytársasági formában működő hitelintézetek száma 1999 december 31-én 43, míg a szövetkezeti formában működő hitelintézetek száma 211 volt. Ebből a takarékszövetkezetek száma 203, a hitelszövetkezeteké pedig 8.

1999-ben a részvénytársasági formában működő hitelintézetek összesített mérlegfőösszege nominálisan 12,1%-kal emelkedett, 6547 milliárd Ft-ról 7336 milliárd Ft-ra. A 789 milliárd Ft-os mérlegfőösszege-növekményből csak 225 milliárd Ft esett az első félévre, sőt a teljes növekmény fele az utolsó két hónapban realizálódott. Az 1999. december havi fogyasztói árindex 11,2% volt, ami a szövetkezetek nélküli hitelintézeti szektor 0,8%-os reálnövekedését jelenti.² Takaré- és hitelszövetkezetekkel együtt a nominális növekedés 12,5%-os (a reálnövekedés 1,2%-os) volt. A teljes hitelintézeti rendszer mérlegfőösszege GDP-hez viszonyított aránya (év végi mérlegfőösszeggel számolva) 67,8% volt 1999-ben. 1998-ban ez a mutató még 68,6%-on állt. A teljes hitelintézeti rendszer éves átlagos mérlegfőösszege 1998-ról

1999-re 13,2%-kal nőtt, ami (10,8%-os GDP deflátorral kalkulálva) reálértékben 2,2%-os növekedésnek felel meg. Az éves átlagos mérlegfőösszeg GDP-hez viszonyított aránya az 1998-as 63%-ról 62,6%-ra csökkent 1999-ben. (Lásd A) táblázat.)

Ha a bankrendszer hagyományos tevékenységeit nézzük, vagyis a vállalkozókkal, illetve a lakossággal szembeni műveleteit, már kissé más képet kapunk a pénzügyi közvetítés mélységének alakulásáról. Mivel a vállalkozói hitelállományban a növekedés döntő része az év utolsó egy-két hónapjában következett be, a vállalkozói és lakossági hitelek együttes átlagos állományának a GDP-hez viszonyított aránya az 1998-as 20,9%-ról 20,8%-ra csökkent, annak ellenére, hogy az év egészében a hitelállomány 20,7%-kal nőtt. Ugyanakkor ha az év végi állományt viszonyítjuk a GDP-hez, akkor azt kapjuk, hogy a mutató 22,1%-ról 23,4%-ra nőtt. Mindkét mutató torzít valamennyire, de annyit kijelenthetünk, hogy a hagyományos banki közvetítés mélysége 1998-ról 1999-re legalábbis nem csökkent.

A) táblázat
Az egyes hitelintézeti csoportok piaci részaránya

Banksoportok	Megoszlás	
	1999. január 1.	1999. december 31.
I. banksoport	50,50	52,40
II. banksoport	33,30	31,60
Kisbankok	6,40	6,30
Kereskedelmi bankok összesen	90,20	90,30
Szakosított hitelintézetek	4,00	3,30
Lakás-takarékpénztárak	0,40	0,70
Részvénytársasági formában működő hitelintézetek	94,60	94,20
Szövetkezeti hitelintézetek	5,40	5,80
Hitelintézeti rendszer összesen	100,00	100,00
Hitelintézeti rendszer összesen (milliárd Ft)	6922,1	7786,0

² Az anyagban a hitelintézeti rendszer és a bankrendszer kifejezéseket szinonimaként használjuk, és általában – az adatszolgáltatási rendszerből következően – a szövetkezeti hitelintézetek nélküli hitelintézeti rendszert értjük alatta. Ahol ettől eltérő tartalommal használjuk a két kifejezést, azt mindenkor külön jelezzük.

A kamatkülönbözet kihasználására irányuló deviza-forint konverzió hatása a mérlegfőösszeg nagyságára

A bankrendszer tevékenységének terjedelmét elemezve felmerült a kérdés, hogy vajon a bankok kamatkülönbözet kihasználására irányuló konverziós tevékenysége mennyivel növelte meg a bankrendszer mérlegfőösszegét. Erre vonatkozólag próbáltunk nagyvonalú becslést végezni.*

Feltételeztük, hogy a konverziós tevékenység keretében a bankok devizaforrástöbbletüket a szűk árfolyamsáv rendszerében kis kockázat mellett magas hozamot biztosító forint denominációjú instrumentumokba (államkötvénybe, kincstárjegybe, MNB-betétbe, ill. kötvénybe) fektetik be. Bankonként megvizsgáltuk a mérleg szerinti átlagos deviza nyitott pozíció alakulását 1996–1999 közötti időszakban. Becslésünkhöz csak a deviza rövid pozícióban levő bankok adatait használtuk föl, feltételezve, hogy a devizaeszköz-többlettel rendelkező bankok esetében nem beszélhetünk a kamatkülönbözet kihasználására irányuló konverziós tevékenységről. A devizaforrástöbblettel rendelkező bankok esetében megnéztük, hogy mekkora ezen bankok állampapírokba és jegybanki instrumentumokba való éves átlagos kihelyezése. Azzal a durva feltételezéssel éltünk, hogy minden bank esetében a deviza rövid pozíció, illetve az állampapír- és jegybanki állományok közül a kisebbik mutatja a konverziós tevékenység volumenét. Ezeket összegezve kaptuk meg a bankrendszer konverziós tevékenységére vonatkozó becslésünket. Az így kapott eredményeket a táblázat mutatja.

Megnevezés	1996	1997	1998	1999
Konverzió éves nagysága (milliárd Ft)	110,40	225,50	357,00	53,30
Aránya az átlagos mérlegfőösszeghez (%)	2,78	4,62	5,94	0,79
Korrigált átlagos mérlegfőösszeg (milliárd Ft)	3857,70	4653,00	5656,60	6729,20
Eredeti átlagos mérlegfőösszeg növekedési üteme (%)	–	122,90	123,30	112,80
Korrigált átlagos mérlegfőösszeg növekedési üteme (%)	–	120,60	121,60	119,00

Látható, hogy a kamatkülönbözet kihasználására irányuló konverziós tevékenységet figyelmen kívül hagyva a bankrendszer tevékenysége az elmúlt három évben közel azonos ütemben bővült, s ez az ütem jóval meghaladta a nominális GDP növekedését.

*A becslést csak az állományok vonatkozásában tudtuk elvégezni, a tevékenység eredményhatását még durva közelítéssel sem tudjuk számszerűsíteni.

A vállalkozások teljes hitelállománya a hazai bankrendszerrel szemben fennálló tartozásnál nagyobb mértékben nőtt. A külföldi nettó eladósodottság növekedése 1999-ben 28,2% volt. Ha a külföldi eladósodottságot a tulajdonosi hitelek kiszűrésével vizsgáljuk, akkor a növekedés 24%-os. Ez is arra utal, hogy a gazdasági növekedést nagyrészt még mindig azok a multinacionális vállalatok produkálják, amelyek saját erőből, tulajdonosi

hitelekből vagy anyavállalatuk bankján keresztül közvetlenül külföldről olcsóbban tudják finanszírozásukat biztosítani, mint ha ezt a hazai bankrendszeren keresztül tennék.

Az egyes bankcsoportok növekedési üteme jelentősen eltért egymástól a múlt évben. A I. csoport számottevő mértékben tudta növelni piaci részarányát. Ezen bankok nagy részének kiemelt célja volt a lakosság felé való nyitás, bár a mérleg-

főösszeg-növekedés motorja legtöbb esetben továbbra is a vállalati hitelezés volt. A vállalkozói szektorral szembeni hitelállomány-emelkedés jelentős része az utolsó negyedévre esett.³

A II. csoportba sorolt bankok mindegyikére jellemző, hogy problémákkal küszködik, azonban a problémák jellege eltérő. A csoport gyakorlatilag minden tagjáról elmondható, hogy követett stratégiája nem eredményes. A csoport tagjai között találhatóak olyanok, ahol a jövedelmező gazdálkodást mérethatékonysági problémák gátolják, és olyanok is ahol a portfólió rossz minősége okoz nehézségeket. A csoport általános megítélésekor pozitívumként említhető, hogy az ide tartozó bankok mögött tőkeerős, a bank működtetése iránt elkötelezett szakmai tulajdonosok állnak. A csoport több tagjára is jellemző volt, hogy a mérlegfőösszégénél jóval magasabb ütemű hitelállomány-növekedésnek finanszírozását eszközstruktúrájának átrendezésével (állampapírok, jegybanki kihelyezések leépítése) biztosította. Egyes intézmények még jelentős szervezeti és számítástechnikai fejlesztésekkel vannak elfoglalva.

A III. csoportban a valamilyen banki tevékenységekre specializálódott (pl. autós bankok) és az erős anyabanki háttérrel rendelkező, most induló vagy nemrég indult bankok tudtak nagy növekedést felmutatni.

A szakosított hitelintézetek aktivitásának visszaesésében szerepet játszott, hogy

1999-ben is elmaradt a tervezett stratégia-váltás végrehajtása. Egyes intézmények növekedési feltételei tőkeoldalról nem voltak biztosítva.

A lakás-takarékpénztárak dinamikus növekedése természetes következménye a már előzőleg megkötött betétszerződésekhez kapcsolódó folyamatos megtakarításoknak. Ugyanakkor 1999-ben az érvényben lévő szerződések száma számottevően nem emelkedett, s jelentősen elmaradt a várakozásoktól.

A szövetkezeti hitelintézetek aktivitása az átlagot meghaladóan, 19,8%-kal emelkedett, tevékenységük bővítése a kis- és közepes méretű városokban volt sikeres.

A bankrendszer koncentrációja 1999-ben enyhén csökkent, elsősorban a legerősebb középbankok részarány-növekedése miatt. Míg a három legnagyobb bank piaci részesedése csökkent (39,8%-ról 38,5%-ra), addig az öt legnagyobb banké változatlan szinten maradt (50,8%). A piaci koncentráció mérésére általánosan használt Herfindhal-index az 1998. végi 968-ról 1999 végére 936-ra csökkent. Ennél erőteljesebb csökkenés volt megfigyelhető a hitel-, illetve betétállományra számolt Herfindhal-indexnél. A hitelállományé 756-ról 719-re csökkent (1993-ban még 1258 volt). A betétállományé pedig 1594-ről 1425-re, ami még mindig rendkívül magas, de ha figyelembe vesszük, hogy 1994-ben még 2401 volt, a fejlődés szembeötlő.

³ A bankrendszer 1999. évi tevékenységének elemzésekor a korábbi években alkalmazott, kizárólag méret szerinti csoportosítást – a jobb elemezhetőség és a homogénebb csoportok meghatározása érdekében – megváltoztattuk. A nagy- és közepes bankok esetében a méret és a jövedelmezőség kettős csoportképző ismérvét alkalmaztuk. A kisbankok esetében (1%-os vagy az alatti piaci részarány) nem alkalmaztunk másodlagos csoportképző ismérvet, mert az ide tartozó 17 bank összességében kevesebb mint 7%-os piaci részaránya ezt nem indokolta. Az egyes elemzési csoportok továbbá a csoportokba tartozó bankok felsorolását a melléklet tartalmazza.

A BANKRENDSZER MÉRLEGSZERKEZETÉNEK ALAKULÁSA 1999-BEN

Főbb elmozdulások a mérlegszerkezetben

A hitelintézeti rendszer mérlegstruktúrájában 1999-ben nagy elmozdulás nem történt. Pozitív fejleményként értékelhető azonban, hogy emelkedett a tradicionális kereskedelmi banki funkciók (vállalkozókkal és lakossággal szembeni állományok) jelentősége. (Lásd B) táblázat.)

A költségvetéssel szembeni tranzakciók súlya mind eszközoldalon, mind forrásoldalon csökkent. Természetesen ebben a kategóriában az állampapírok súlya a meghatározó. A bankoknál lévő állampapír-állomány csökkenése nagyrészt a második félévre esett.

Figyelemre méltó a vállalkozói kihelyezések részarányának növekedése, különösen ha a hosszú lejáratúakat tekintjük. A hosszú lejáratú hitelállomány növekményének 80%-a a második félévre, 60%-a az utolsó negyedévre esett. Ez a nemzetgazdasági beruházások második félév végi ismételt megélénkülésével hozható

összefüggésbe. A rövid lejáratú hitelezés dinamikája az éven belül viszonylag egyenletes volt. A vállalkozói betétállomány kisebb ütemben nőtt, mint a hitelállomány, így a bankrendszer vállalkozókkal szembeni nettó finanszírozói pozíciója erősödött.

A lakossági hitelezés – rendkívül alacsony bázisról – dinamikusan növekszik. A hosszú lejáratú lakossági hitelezés súlyának növekedése alapvetően az egyéb hitelek kategóriába tartozó személyi, áruvásárlási és gépkocsi-vásárlási hitelek növekedésére vezethető vissza. Az 1998. évihez képest csökkent a lakossági források növekedésének dinamikája. Mindezek eredményeként a lakosság bankrendszer felé való nettó megtakarítása 1999-ben csökkent.

A külfölddel szembeni műveletek mérlegen belüli súlya az elmúlt évben is növekedett, azonban már nem olyan ütemben, mint a megelőző években.

A jegybank bankrendszert finanszírozó szerepe még tovább csökkent, fokozatosan futnak ki a hosszú lejáratú refinanszí-

B) táblázat
A hitelintézeti rendszer mérlegstruktúrája

	1999. január 1.	1999. december 31.		1999. január 1.	1999. december 31.
					%
			Saját források	9,8	9,9
			Alárendelt kölcsöntőke	1,9	2,0
Költségvetés	16,4	13,0	Költségvetés	3,2	3,1
Vállalkozók	30,7	32,6	Vállalkozók	16,7	17,6
Lakosság	3,3	4,0	Lakosság	27,4	28,9
Külföld	10,4	11,8	Külföld	18,4	19,1
Jegybank	17,7	17,9	Jegybank	2,7	1,7
Pénzintézetek	7,6	7,0	Pénzintézetek	8,8	7,6
Egyéb nem hitel jellegű	5,2	4,3	Egyéb	0,4	0,9
Egyéb pénzeszközök	5,8	6,2	Értékpapír	6,9	5,5
Egyéb eszközök	3,0	3,1	Egyéb források	3,8	3,9
Eszközök összesen	100,0	100,0	Források összesen	100,0	100,0

rozási konstrukciók. A jegybanknál elhelyezett forint-betétállomány növekedése arra vezethető vissza, hogy a bankok, hozammegfontolásuktól vezérelve, állampapírokba fektetett pénzük egy részét átcsoportosították a jegybankba.

A bankközi pénzpiacot 1999-ben a hozamok, illetve a kamatok lassú, kiszámítható lemorzsolódása és a forgalom viszonylagos állandósága jellemezte. Az év egészében a bankrendszer bő likviditással rendelkezett, így a bankközi pénzpiac nem igazán jelent meg számottevő kereslet. Míg a jegybankkal kötött üzleteket illetően a kéthetes kihelyezések domináltak, a bankközi piacon a bőségesen rendelkezésre álló likviditás elsősorban a legrövidebb lejáratú kihelyezések felé törekedett. A bankközi piac hektikus mozgásoktól való mentességét, illetve súlyának csökkenését az is elősegítette, hogy javult a hitelintézetek likviditáskezelése.

A bankrendszer mérlegének denominációs összetétele

A magyar bankrendszer mérleg-szerkezetének *denominációs összetétele* az 1998. évi látványos ingadozás után meglehetősen nagy stabilitást mutatott az elmúlt évben. Míg 1998 első felében még jelentős deviza-forrástöbblet mutatkozott a bankok mérlegében, ez 1999 elejére teljesen leapadt, amiben mind a devizaeszközök növekedésének, mind a devizaforrások csökkenésének szerepe volt. A folyamat folytatásaként múlt év közepére már enyhe deviza-eszköztöbblet alakult ki a magyar bankrendszerben. Ez a deviza-eszköztöbblet azonban az év végére újból elolvadt, és így a mérleg szerinti deviza nyitott pozíció 1999 decemberére gyakorlatilag 0-ra csökkent. Mind a devizaeszközök, mind a devizaforrások aránya a mérlegfőösszegeken belül 35% körül

stabilizálódott. A zárt mérlegpozíciók következtében a határidős devizaügyletek is visszaestek, mivel ezen instrumentumokat elsősorban a mérleg szerinti nyitott pozíciók fedezésére használják a bankok. (Lásd 1. ábra.)

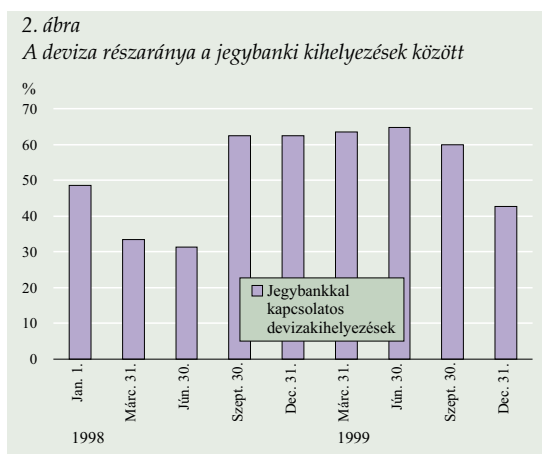
A devizaeszközök állományán belül ugyanakkor jelentős strukturális elmozdulások történtek az elmúlt két évben. A deviza részarányának ingadozása leginkább a jegybankkal szembeni műveleteknél szembevetendő. Az oroszországi válság hatására 1998 második félévében jelentősen megnőtt a jegybanki betéteken belül a deviza részaránya, ugyanis a határidős tőzsde összeomlása következtében a bankok kénytelenek voltak mérlegben belül fedezni nyitott pozícióikat. Ennek legkézenfekvőbb eszköze pedig a jegybanki forintbetétek devizára konvertálása volt. A jegybanki betétek és kötvények állományát együttesen vizsgálva látható, hogy a devizában fennálló követelések aránya meglehetősen magas, 60% körüli szinten stabilizálódott egészen 1999 harmadik negyedévéig. Ehhez a stabil állapothoz hozzájárult az is, hogy a múlt év első felében a gazdasági szereplők között meglehetősen pesszimista hangulat uralkodott, ami elsősorban az akkor még kedvezőtlenül alakuló makro adatokból eredt, s így a válság előtti évekre jellemző

1. ábra
Devizaeszközök és -források aránya
a mérlegfőösszegeken belül (1998–1999)

deviza-forint konverzió sem indult el, és a bankok is tartózkodtak a nyitott pozíciók vállalásától. (Lásd 2. ábra.)

A múlt év utolsó negyedében azonban radikális változás következett be: a deviza részaránya a jegybanki kihelyezéseken belül mintegy 40%-ra esett vissza. A visszaesést részben a konverziós forintkereslet újbóli megjelenése, részben pedig a 2000. évre való felkészülés megnövekedett forintkereslete eredményezte. A deviza részarányának visszaesése nem járt együtt a nyitott pozíciók újbóli növekedésével, azonban a devizaeszközök szerkezetében változás következett be, ami elsősorban a külfölddel szembeni műveleteket és a vállalati hiteket érintette a múlt év utolsó hónapjaiban.

A mérleg denominációs összetételének alakulásában kiemelt szerepe van a külföldi ügyfelekkel lebonyolított tranzakcióknak. A külfölddel szembeni kötelezettségek és követelések mérlegen belüli részaránya a múlt év nagy részében alig változott és így – az előző évi jelentős ingadozás után – a kettő különbözete is nagy stabilitást mutatott. A külföldi kihelyezések részaránya 1999 első háromnegyed évében 10% körül ingadozott, azonban az utolsó hónapokban már érzékelhető növekedésnek lehettünk tanúi, amit azonban a külföldi források hasonló ütemű növekedése kísért. Összességében a külföldi források részaránya a mérlegen belül az év végére gyakorlatilag elérte az orosz válság előtti időszakra jellemző 20%-os értéket.

A hitelállományon belül a devizahitelek folyamatos térnyerése figyelhető meg 1999-ben. A vállalkozói hitelállomány denominációs összetétele azonban nem egyformán alakult a rövid és a hosszú lejáratú hitelek esetében. Miközben az éven belüli hitelek között a deviza részaránya szinte alig változott az év során, az éven túli hitelek esetében egyértelmű tendenciaként jelentkezik a deviza felé fordulás. Ez a folyamat különösen az év utolsó negyedében erősödött fel, és így 1999 decemberére ezen hitelállomány közel fele már devizában állt fenn.

A BANKI KAMATOK ALAKULÁSA 1999-BEN

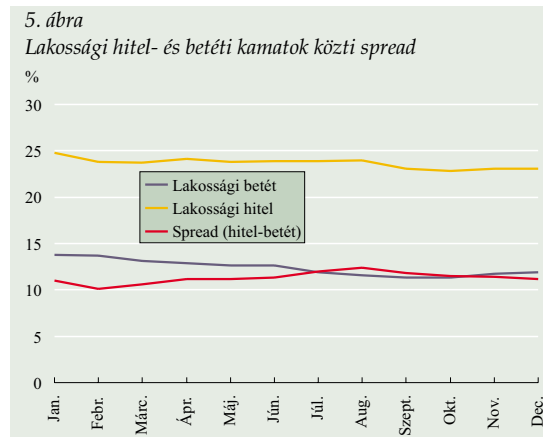
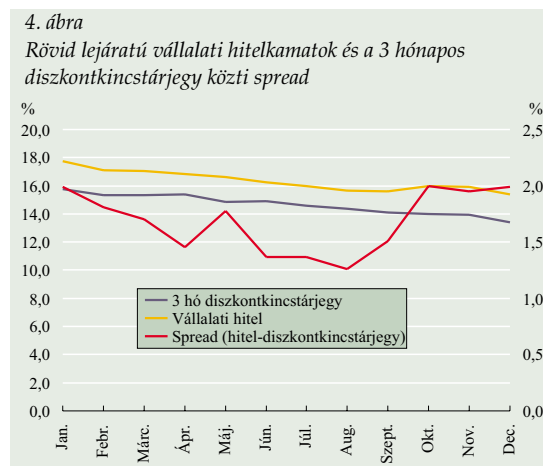
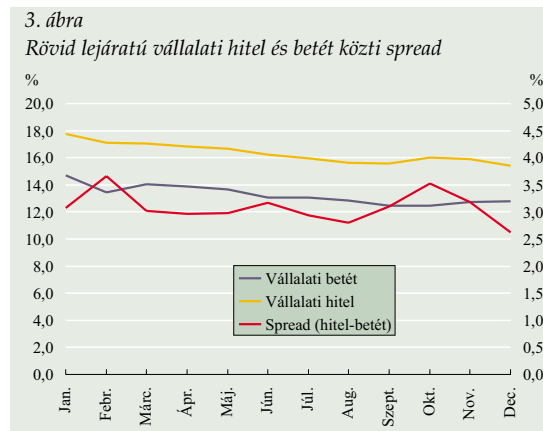
A deflációs folyamattal összhangban 1999-ben folytatódott a jegybanki kamatok, a piaci hozamok és a kereskedelmi banki konstrukciók kamatainak csökkenése. A bankok kamatpolitikáját alapvetően a vállalati ügyfelekért már évek óta folyó éles verseny, a bankrendszer jövedelmezőségének csökkenése és a lakossági piac növekvő jelentősége határozta meg.

A kamatok alakulására meghatározó hatással volt a forint kamatprémiumának ingadozása. Az orosz válság után kialakult 550 bázispont körüli kamatprémium az első háromnegyed évben fennmaradt. 1999 őszén azonban kb. 300 bázisponttal csökkent az elvárt prémium nagysága, ami először a hosszabb kamatok csökkenését okozta, majd 2000 elején átterjedt a rövidebb lejáratokra is.

A kiélezett verseny miatt a *vállalkozói* betétek kamatai kevésbé estek, mint a *vállalkozói* hiteleké: ebből kifolyólag a spread a vállalkozói üzletágban az év folyamán 0,5%-kal szűkült. (Lásd 3. ábra.) A vállalati hitelek és a DKJ hozamának különbségéből számított kockázati felár nem változott az év egészét tekintve, azonban az év folyamán meglehetősen nagy ingadozást mutatott. Ennek oka lényegében az volt, hogy az év első felében a piaci kamatok viszonylag magasan stabilizálódtak az orosz válság miatt, míg a vállalkozói kamatok tovább csökkentek, részben a szűkülő hitelkeresletnek köszönhetően. Az év utolsó negyedévében azonban a külföldi tőkebeáramlásnak köszönhetően a piaci kamatok látványosan esni kezdtek, amit csak lassan és késleltetve követnek a vállalkozói kamatok, így a kockázati felár ismét nőtt az utolsó negyedévben. (Lásd 4. ábra.)

Akárcsak az elmúlt években, a *lakossági* betéti kamatok jóval gyorsabban alkalmazkodtak a pénzügyi folyamatokhoz

mint a lakossági hitelek kamatai: a betéti kamatok 1,91%-kal csökkentek a vizsgált évben, míg a hitelek esetében 1,71%-kal. Ennek köszönhetően a spread 1999-ben némileg tovább nőtt. (Lásd 5. ábra.) Bár az

egyres bankok – beruházásaikból ítélve – jelentős mértékű rohamra készülnek a lakossági piacon, azonban a lakossági hitelezés nyugati mértékkel nézve továbbra is elenyésző: így tényleges és intenzív ver-

seny még nem alakulhatott ki ebben az üzletágban. Másrészt ennek az üzletágnak továbbra is magasak a költségei, illetve a kockázata, ami a kamatok látványos és dinamikus csökkenése ellen hat.

TULAJDONOSI STRUKTÚRA

A bankrendszer tulajdonosi struktúrájában a bankok feletti irányítási jogosítványok tekintetében 1999-ben nem következtek be lényeges változások. A kisebb változások követték a '90-es évek második felére mindvégig jellemző folyamatot, nevezetesen az elmúlt évben is a belföldi tulajdon fokozatos visszaszorulásának és a külföldi tulajdon egyre dominánsabbá válásának lehettünk szemtanúi.

Az állami tulajdon az 1998-as átmeneti emelkedés után ismét 20% alá csökkent, miután az elmúlt évben már nem volt szükség bankkonszolidációra, s így újabb közvetlen állami beavatkozásra sem.

A belföldi tulajdon majdnem minden kategóriájában enyhe csökkenés következett be. Legjelentősebb visszaesés a belföldi hitelintézetek tulajdoni arányában tapasztalható, ami az EKB Citibankba történő be-

olvasztásának következménye. Növelte viszont a hitelintézeti tulajdont a több banki tulajdonú hitelintézet tőkéjének megemelése. A hazai tulajdonosok a tőzsdén forgalmazott banki részvényeik egy részét is fokozatosan eladták, ami tovább csökkentette a belföldi tulajdont. (Lásd C táblázat.)

A bankrendszer jegyzett tőkéjében a külföldi tulajdon aránya az év végére 65,3%-os szintet ért el. Ez egyrészt a már tulajdonosi részesedéssel rendelkező külföldi hitelintézetek tőkeemelésének, másrészt új hitelintézetként a HVB jelzálogbank 1999 júniusában történt alapításának a következménye.

Az egyéb külföldi tulajdon kategóriájába főként intézményi befektetők tartoznak, melyek tulajdoni aránya a tőzsdei részvényvásárlások következtében tovább emelkedett.

C) táblázat
A hitelintézeti rendszer tulajdonosi struktúrája

Részvénytulajdonosok	1998. december 31.*		1999. december 31.	
	millió Ft	%	millió Ft	%
Állami összesen	68 773	21,1	68 457	19,3
ebből: ÁPV Rt.	68 763	21,1	68 394	19,3
Egyéb belföldi összesen	48 051	14,8	45 550	12,9
ebből: hitelintézetek	21 590	6,6	20 902	5,9
Belföldi összesen	116 824	35,9	114 007	32,2
Külföldi hitelintézetek	152 527	46,9	178 896	50,5
Egyéb külföldi	47 242	14,5	52 747	14,9
Külföldi összesen	199 769	61,4	231 643	65,3
Elsőbbségi részvénytulajdonosok	5 817	1,8	7 252	2,0
Visszavásárolt részvény	3 039	0,9	1 565	0,4
ÖSSZESEN	325 448	100,0	347 467	100,0

* Az 1998 év végi számokat korrigáltuk az időközben felszámolási eljárás alá volt Realbank adataival. Ennek következtében összességében 2.3 milliárd Ft-tal csökkentettük az 1998. december 31-ére vonatkozó adatokat.

A TŐKEMEGFELELÉS ALAKULÁSA

A bankrendszer *tőke megfelelési mutatójának* csökkenése 1999-ben is tovább folytatódott. Az egész bankrendszerre számított mutató egy év alatt 16,5%-ról 15%-ra mérséklődött. A tőke megfelelési mutató ugyan évek óta csökken, de aggregált szintje még mindig kielégítőnek mondható. A bankok piacra lépése, illetve privatizációja időszakában az egyébként nagyon magas tőke megfelelési mutató természetes jelenség, hiszen a tőkebefektetést csak időbeli késéssel követi a tevékenység felfuttatása. Így a mutató folyamatos csökkenése az adott fejlődési szakaszban szükségszerű jelenségként értékelhető.

A bankrendszer szavatoló tőkéje 1999-ben a mérlegfőösszegnél kisebb ütemben nőtt (6,8%-kal), míg a kockázat-

tal súlyozott kihelyezések összértéke meghaladta mind a szavatoló tőke, mind a mérlegfőösszeg növekedési ütemét. (Lásd D) táblázat.) Ennek köszönhető a tőke megfelelési mutató csökkenése. A súlyozott mérlegtételek értékének változása azonban még önmagában nem rontotta volna a tőke megfelelést. A függő és egyéb jövőbeni kötelezettségek, valamint a – nagyságát tekintve jóval kisebb jelentőségű – határidős követelések súlyozott összegének látványos megugrása nagymértékben járult hozzá a tőke megfelelés csökkenéséhez a maga 40,4, illetve 70,3%-os növekedésével. (Lásd E) táblázat.)

A fenti kép sokkal differenciáltabbá válik, ha *bankcsoportok* szerint nézzük a tőke megfelelés alakulását – bár a bankcsoport-

D) táblázat

A szavatoló tőke összetétele

	1999. jan. 1.	1999. dec. 31.	1999/1998	1998	1999
	milliárd forint		%		
Alapvető tőke	461,8	508,1	110,0	83,7	86,1
Járulékos tőke	113,5	124,8	110,0	20,6	21,2
Limittúllépések tőkével fedezendő összege	23,3	43,2	185,4	4,3	7,3
Szavatoló tőke	552,0	589,7	106,8	100,0	100,0

E) táblázat

A korrigált mérlegfőösszeg alakulása

	1999. jan. 1.	1999. dec. 31.	1999/1998	1998	1999
	milliárd Ft		%		
20%-os súlyozás	161,6	178,7	110,6	5,9	5,9
50%-os súlyozás	21,8	24,1	110,6	0,8	0,8
100%-os súlyozás	2551,8	2851,7	111,8	75,1	71,3
Súlyozott mérlegtételek összege	2735,2	3054,5	111,7	81,8	78,0
Függő és egyéb jövőbeni kötelezettségek súlyozott értéke	613,7	862,0	140,4	18,4	22,0
Határidős követelések súlyozott értéke	41,1	69,9	170,3	1,2	1,8
Kockázati céltartalék (-)	-46,0	-68,0	147,7	-1,4	-1,8
Korrigált mérlegfőösszeg	3344,0	3918,4	117,2	100,0	100,0

tok maguk sem mindig tekinthetők homogénnek. Az I. bankcsoportnak kismértékben romlott a tőke megfelelése, ami a bankok átlagot jóval meghaladó dinamikus növekedésének köszönhető. A II. csoportba tartozó bankok tőke megfelelését ellenben szavatoló tőkájük csökkenése rontotta. Egyetlen csoportban javult a mutató értéke: a kisbankok esetében az átlagosnál kisebb dinamizmus mellé társuló jelentős szavatoló tőke-növekedés javította a tőke megfelelési mutatót. A lakás-takarék-pénztárak és a szakosított pénzügyintézetek csoport szintű mutatója, összhangban te-

F) táblázat Tőke megfelelés bankcsoportonként		
	Tőke megfelelési mutató	
	1998	1999
I. bankcsoport	15,4	14,5
II. bankcsoport	13,7	10,8
Kisbankok	21,3	24,3
Szakosított hitelintézetek	48,9	45,9
Lakás-takarék-pénztárak	135,1	97,8

vékenységük sajátosságaival, továbbra is kiugróan magas. (Lásd F) táblázat.)

FORRÁSSZERKEZET

A z egyes forráselemek súlya 1999 folyamán sem változott lényegesen, bár a saját források az idegen forrásokat meghaladó ütemben nőttek. (Lásd G) táblázat.) *Jövedelemtulajdonosok szerint bontva* a forrásokat, szintén nem tapasztalható lényeges átrendeződés. A lakossági betétek a mérlegfőösszegnél valamivel kisebb ütemben nőttek, így az egy évvel korábbi folyamatokkal ellentétben tavaly csökkent a lakossági betétek rész-

aránya. Ezzel szemben a *vállalkozások betétei* a tavalyi részarány csökkenés után 1999-ben a legnagyobb mértékben növekvő forráselemmé léptek elő. A tavalyi abszolút visszaesés után idén a költségvetési források is nőttek, bár részarányuk így is enyhén csökkent.

A *külföldi források* nominálisan 16%-kal nőttek, ez azonban jelentősen elmarad az előző évekre jellemző magas növekedési ütemtől. A legnagyobb mértékű részarány-változás a *belföldi bankközi betéteknél* következett be. Szemben az előző évvel, amikor folyamatosan nőtt ez a forráselem, 1999-ben már csökkent a bankközi forrásbevonás nagysága. Ezt a VIBER szeptember végi bevezetése jótékony hatásaként⁴ és a 2000. évre való felkészülés megnyilvánulásaként értelmezhetjük, legalábbis a 4. negyedévi jelentős csökkenés vonatkozásában. Új jelenség a pénzügyintézetek által kibocsátott, *hitelezői jogot megtestesítő értékpapírok* 60%-os növekedése, bár állományuk még így is nagyon alacsonynak tekinthető. Érdemi változást jelent még a *jegybanki források* folyamatos visszaesése, ami a refinanszírozási hitelek kifutásának következménye.

A *struktúra lejárati szerinti* változását vizsgálva megállapíthatjuk, hogy 73,5%-

	Megoszlás			%
	1998	1999	99/98	
Saját források*	9,8	9,9	0,1	
Alárendelt kölcsöntőke	1,9	2,0	0,1	
Betétek:	53,7	54,4	0,7	
lakosság**	33,8	33,7	-0,1	
vállalkozások	16,7	17,6	0,9	
költségvetés	3,2	3,1	-0,1	
Belföldi bankközi források	8,8	7,6	-1,2	
Külföldi források	18,4	19,1	0,7	
Jegybanki források	2,7	1,7	-1,0	
Hitelezői jogot megtestesítő értékpapírok	0,5	0,7	0,2	
Egyéb passzív elszámolások***	4,3	4,7	0,4	
Összes forrás	100,0	100,0		
Összes forrás (milliárd Ft)	6546,7	7336,1		

* Saját tőke és céltartalékok.
** Szektorálisan nem bontható betéti okiratokkal együtt.
*** Passzív kamatlatárolások és egyéb passzív elszámolások.

	I. csoport	II. csoport	Kisbankok	Szakosított hitelintézetek	Lakás-takarék-pénztárak	%
Saját források	117,3	105,8	118,1	110,0	117,5	
Betétek:	116,6	109,0	101,4	67,4	217,3	
lakosság	115,4	104,6	102,6	0,0	216,9	
vállalkozások	124,1	114,7	98,8	71,0	226,5	
költségvetés	102,8	131,6	120,1	59,1	236,4	
Belföldi bankközi források	93,0	98,7	134,0	53,3		
Külföldi források	126,0	99,1	104,7	106,6		
Összes forrás	116,8	106,7	109,1	93,8	188,5	

⁴ Mivel a valós idejű, bruttó elszámolási rendszerben a bankok meglévő fedezete napjában többször is megfordulhat, és lehetőség van a napközi likviditás változtatására, elméletileg kisebb az explicit likviditás igénye, mint a nap végi bruttó elszámolású rendszernek (a GIRO-nak).

I) táblázat
Az egyes bankcsoportok piaci részesedéseinek változása

	%									
	I. csoport		II. csoport		Kisbankok		Szakosított hitelintézetek		Lakás-takarék-pénztárak	
	1998	1999	1998	1999	1998	1999	1998	1999	1998	1999
Betétek:	57,2	58,7	37,7	36,2	4,4	4,0	0,2	0,1	0,5	1,0
lakosság	59,2	61,1	36,5	34,1	3,5	3,2	0,0	0,0	0,8	1,6
vállalkozások	48,7	51,2	44,0	42,8	6,8	5,7	0,4	0,3	0,1	0,1
költésigvetés	79,5	75,9	17,1	20,9	2,4	2,6	0,9	0,5	0,0	0,0
Belföldi bankközi források	36,3	34,8	38,3	39,0	14,7	20,3	10,7	5,9	0,0	0,0
Külföldi források	58,6	63,6	24,0	20,5	8,0	7,2	9,4	8,6	0,0	0,0
Összes forrás	53,3	55,6	35,2	33,6	6,8	6,6	4,2	3,5	0,4	0,7

ről 72,9%-ra csökkent a rövid lejáratú források aránya (az éven belüli forrásokat és az egyéb passzív elszámolásokat sorolva ebbe a kategóriába.) A lakossági és vállalati források *denominációs összetételének* változása mindkét jövedelemtulajdonosi csoport esetében a devizában tartott banki források részaránycsökkenését mutatja. A lakossági források esetében mind a forint-, mind a devizaforrásokra jellemző, hogy nagyobb mértékben nőttek az éven túli, mint az éven belüli lejáratúak. Ezzel szemben a vállalatoktól származó banki források lejáratú struktúrája ellentétes irányban változott, attól függően hogy forintban vagy devizában voltak elhelyezve. A devizaforrások esetében az éven túli lekötésűek mutattak nagy növekedést, a forintforrásoknál viszont az éven belüliek nőttek nagyobb mértékben.

A bankcsoportok szerinti változásokat és piaci részarányokat elemezve kiderül,

hogy a I. csoportba tartozó bankoknak sikerült legnagyobb mértékben növelniük betéteiket, és náluk jelentős a bankközi betétek csökkenése is. Ezeket a változásokat tükrözi a piaci részarányok alakulása is: ez a bankcsoport jelentősen növelte részesedését mind a lakossági, mind a vállalati betétek piacán, ennél is nagyobb volt részesedésének növekedése a külföldi forrásokból (5 százalékpont). (Lásd H) táblázat.) A II. csoportba tartozó bankok az átlagosnál kisebb mértékben növelték forrásait, azon belül összes betéteiket, ami piaci részarányuk csökkenését eredményezte. A *kisbankok* csoportja az egyetlen, mely erőteljesen növelte bankközi forrásait (34%-kal). Számos kisbanknál ez tudatos üzletpolitika, hiszen a fiókhálózat kialakításának egyszeri költsége olyan magas, hogy betétgyűjtés helyett inkább támaszkodnak a drágább bankközi forrásokra. (Lásd I) táblázat.)

KIHELYEZÉSEK

A bankrendszer *kihelyezési politikáját* tekintve az év első felében sok tekintetben folytatódtak az orosz válság után elindult folyamatok. A kamatkülönbség kihasználására irányuló konverziós tevékenységen alapuló mérlegfőösszeg felduzzadás leépült, a bankok külföldi forrásból finanszírozott állampapír- és jegybanki kihelyezés állományának mérlegfőösszegen belüli aránya jelentősen visszaesett. Ugyanakkor a folyamatot nem kísérte a külföldi forrásbevonás visszaesése, csak a forrásbevonás korábbi időszakokra jellemző dinamikája tört meg. A külföldi források növekvő mértékben finanszíroztak külföldi – elsősorban kockázatmentes országokban lévő bankokhoz irányuló – kihelyezéseket. A második félév végén megnövekedett konverzió során a hitelintézetek a birtokukban lévő devizát forintosították, amely a jegybanki forintbetétek növekedésében csapódott le. Az eszközstruktúrán belül

1998-hoz viszonyítva jelentősen lecsökkent az állampapírok portfólión belüli részaránya, a jegybanknál elhelyezett forintbetéteké pedig az év eleji 5,1%-ról több mint a duplájára nőtt.

A bankok hitelezési politikájára az év döntő részében az óvatosság volt a jellemző. A vállalati hitelállomány növekedése az év egészére nézve nem egyenletesen oszlott meg, míg a tavalyi év augusztusáig inkább a stagnálás, addig szeptembertől kezdve a meginduló növekedés, majd az év vége felé egy nagyon dinamikus fellendülés volt a jellemző. A lakossági hitelek reálértékben 23%-kal, a hiteleladásokkal és a termelői árindexel korrigált vállalkozói hitelállomány pedig 15,7%-kal bővült. Ez utóbbi kismértékben elmarad a hasonló módon korrigált, 1998. évi 16,1%-os növekedési ütemtől. (Lásd J) táblázat.)

A bankrendszer *vállalkozói kihelyezés állománya* 1999 végén 2395 milliárd Ft-ot tett ki, 1998 végéhez képest 386 milliárd Ft-tal többet. A forinthiteleknél reálértékben 5,5%-kal nőtt az állomány, míg a devizahiteleknél – a külső inflációtól eltekintve, csak a forint leértékelési ütemével korrigálva – 21,9%-os az állomány növekedési üteme. (Lásd K) táblázat.) A hitelállomány lejáratati szerkezetében további eltolódás történt az éven túli hitelek irányába, ennek növekedése azonban a korábbi évekre jellemző kimagasló értékekkel ellentétben lényegesen kisebb ütemű (20%-os) volt. Az elmúlt években megfigyelhető beruházási hitelkereslet-növekedés az év első felében megállt, dinamikusán nőtt viszont a rövid lejáratú, ezen belül is a forinthitelek állománya. A második félelvtől a vállalatok beruházási tevékenysége megélenkült, a beruházási hitelek állománya az első félévi nominális csökkenés után 21%-kal növekedett. Az elmúlt évben mintegy 166 milliárd Ft beruházási, és 169 milliárd Ft egyéb éven túli hitel folyó-

J) táblázat
A bankrendszer kihelyezéseinek alakulása

	1998.	1999.	1999.	99/98
	dec. 31.	jún. 30.	dec. 31.	
	milliárd forint			%
Állampapírok, jegybanki kötvény	1284,5	1122,6	1042,3	81,1
Kereskedési célú értékpapírok	67,0	73,1	41,3	61,6
Befektetési célú értékpapírok	94,4	88,5	84,3	89,3
Hitelek	2336,3	2490,0	2853,5	122,1
költségvetés	110,5	107,6	163,0	147,5
vállalkozók	2008,8	2139,5	2394,8	119,2
lakosság	217,0	243,0	295,7	136,3
Külföldi kihelyezé- sek	614,5	705,6	782,9	127,4
Jegybanknál elhe- lyezett betétek	816,6	825,1	1063,7	130,3
Egyéb	1493,6	1616,2	1606,5	107,6
Céltartalék	-160,2	-148,9	-138,4	86,4
Eszközök összesen	6546,7	6772,3	7336,1	112,1

* Jegybanki hitellel együtt.

K) táblázat**A hitelállomány denominációs összetétele**

	1996	Megosz-	1997	Megosz-	1998	Megosz-	1999	Megosz-
	milliárd forint	lás %	milliárd forint	lás %	milliárd forint	lás %	milliárd forint	lás %
Belföldi bankhitel	1280,8	100,0	1736,8	100,0	2008,8	100,0	2394,8	100,0
Ebből: forint	890,0	69,5	1227,9	70,7	1364,1	67,9	1558,2	65,1
deviza	390,8	30,5	508,9	29,3	644,7	32,1	836,6	34,9

L) táblázat**A hitelállomány lejáratú összetétele**

	1996	Megosz-	1997	Megosz-	1998	Megosz-	1999	Megosz-
	milliárd Ft	lás %	milliárd Ft	lás %	milliárd Ft	lás %	milliárd Ft	lás %
Éven túli	475,5	37,1	757,8	43,6	1016,0	50,6	1218,5	50,9
Éven belüli	805,3	62,9	979,0	56,4	992,8	49,4	1176,3	49,1
Összesen	1280,8	100,0	1736,8	100,0	2008,8	100,0	2394,8	100,0

sítására került sor, amely az 1998. évi folyósításoknál 18%-kal kevesebb. A hosszú lejáratú hitelek arányának növekedése ugyanakkor azt is jelezheti, hogy a nem banki, tőkepiaci instrumentumok (kötvénypiacok) továbbra sem a fejlett gazdaságokra jellemző mértékben vesznek részt a vállalatok finanszírozásában. A rövid lejáratú hitelek állománya – az 1998. évi reálértékű csökkenés után – dinamikusan, nominálisan mintegy 18,5%-kal növekedett. Ezen belül is kiemelkedő a folyószámla- és eseti hitelek állománya, amely az előző évhez képest 24,3%-kal bővült. (Lásd L) táblázat.)

1999 végén a teljes vállalkozói hitelállományon belül 31%-ot tett ki a kis-,⁵ közép- és mikrovállalkozásoknak nyújtott hitelek állománya. A 744 milliárd Ft-os nagyságrendű állomány fele a középvállalkozásokhoz, 25–25%-a kis- és mikrovállalkozásokhoz került folyósításra. A szektornak nyújtott hitelek állománya az utolsó negyedévben mindössze 3%-kal növekedett, vagyis a hitelezés év végi felfutása elkerülte ezt a vállalkozói kört.

⁵ Korábbi elemzéseinktől eltérően kisvállalkozás alatt az 1999. évi XCV törvényben meghatározott vállalkozókat értjük.

Az elmúlt évben több bank változtatott a korábbi évekre jellemző *üzleti stratégiáján*. Egyes bankok újraértékelve a kereslet-kínálati viszonyok alakulását, a vállalkozói ügyfélkörben módosították főbb célcsoportjaikat. Az érintett bankok egy részénél ez abban nyilvánul meg, hogy újabb piaci szegmensek irányába nyitnak. Egyesek fokozatosan bővítik a közép- és kisvállalkozói ügyfeleinek számát, míg mások – különösen a korábban ezt az ügyfélkört jelentős mértékben finanszírozó bankok – ezzel ellentétben mindinkább szűkíteni szándékoznak a kisvállalkozóknak nyújtott hiteleiket, miközben a refinanszírozási hitelprogramokban továbbra is résztvesznek. A kisvállalkozói kört a bankok jelentős része továbbra is túl kockázatosnak ítéli.

A *bankcsoportok* közül a vállalati hitelezés növekedése az *I. bankcsoportnál* volt a legdinamikusabb annak ellenére, hogy a csoport néhány, a korábbi években erőteljesen bővülő tagja jelentősen visszafogta aktivitását. Azonban a bankok egy része által folytatott hiteleladási gyakorlatot is figyelembe véve, a hitelezési tevékenység növekedése a kimutatott értéknél lényegesen magasabb. A növekmény számottevő

M) táblázat**A bankcsoportok hiteállományának alakulása**

	Éven túli		Index	Éven belüli		Index	Összesen		Index
	1998	1999		1998	1999		1998	1999	
	milliárd Ft		%	milliárd Ft		%	milliárd Ft	%	
I. csoport	489,7	628,1	128,3	510,0	622,3	122,0	999,7	1250,4	125,1
II. csoport	379,5	430,4	113,4	410,9	480,9	117,0	790,4	911,3	115,3
Kisbankok	102,5	119,6	116,7	64,2	68,8	107,2	166,7	188,4	113,0
Szakosított	44,3	40,4	91,2	7,7	4,3	55,8	52,0	44,7	86,0
Összesen	1016,0	1218,5	119,9	992,8	1176,3	118,5	2008,8	2394,8	119,2

részét teszik ki a projektfinanszírozási hitelek. Meglepő fordulat történt a *II. csoportba* tartozó bankok körében, ahol az 1998. évi nominális csökkenés után 15%-os állománynövekedés mutatkozik. A korábban privatizált bankok szinte mindegyike jelentős állománybővülést ért el, amelyhez hozzájárult a bankok termékskálájának szélesítése a keresztértékesítésben rejlő lehetőségek kiaknázása is. Ebben a csoportban is található olyan bankok, amelyek a kis- és középvállalkozások felé nyitásnak köszönhetik aktivitásuk bővülését. A *kisbankok* közül továbbra is az autófinanszírozással foglalkozóknál figyelhető meg jelentős piaci részarány növekedés. (Lásd M) táblázat.)

Az elmúlt évben a *lakossági hitelezésben* egyértelmű trenddé vált az az 1998-ban megindult folyamat, melyben a kereskedelmi bankok dinamikusan tudták bővíteni aktív lakossági üzletágukat. Az 1999-re vonatkozó üzletpolitikákban egyre több banknál kapott hangsúlyos szerepet a lakossági ügyfélkör igényeinek kielégítését szolgáló termékek kialakítása, illetve szolgáltatások fejlesztése. A bankok igyekeztek bővíteni kártyaválasztékukat és egyre több szolgáltatást kapcsolni a kibocsátott bankkártyákhoz. A korábbiakhoz képest nagyobb hangsúlyt kapott a bankkártyákkal igénybe vehető hitellehetőségek kiterjesztése, valamint a direkt hitelkártya-kibocsátás. A hitelkártyák számának növekedését mutatja, hogy míg 1998 végén a

kibocsátott kártyáknak csak 1%-a funkcionált credit, illetve charge kártyaként, 1999 végén ez az arány már 4%-ot tett ki.

Az eddig a lakossági piacot főként forrásgyűjtés szempontjából megcélzó bankok egyre aktívabban kapcsolódtak be a szektor hitelezésébe. Emellett továbbra is folytatódott az a tendencia, hogy az eddig csak a kiemelt jövedelmű lakossági ügyfélcsoportra koncentráló hitelintézetek piaci pozícióik erősítése és az ezen ügyfélkörre kifejlesztett termékek és szolgáltatásaik minél szélesebb körben való terítése érdekében fokozatosan nyitnak a „retail” tevékenység felé. Ugyanakkor a korábban a széles lakossági kör igényeinek kielégítésére törekvő bankok egyre szofisztikáltabb termék-, és szolgáltatás kínálattal igyekeznek betörni a „top-retail”, illetve „private banking” kategóriát képviselő ügyfelek piacára.

A bankok megnövekedett aktivitásának, továbbá a lakossági kereslet növekedésének eredményeként a bankrendszer lakossági hiteállománya az elmúlt évben is dinamikusan – reálértékben 23%-kal – növekedett. A hiteállomány nemzetközi összehasonlításban még mindig alacsonynak tekinthető, részesedése a bankrendszer mérlegfőösszegéből mindössze 4%. A mintegy 79 milliárd Ft-os állománynövekményt szinte teljes egészében a fogyasztási hitelezési tevékenység intenzívebbé válása eredményezte. A folyószámlához kapcsolódó, valamint az áruvásárlá-

si hitelek állománya 35%-kal emelkedett, az alacsony bázis miatt azonban az állománynövekménynek csak egy kis részét (12 milliárd Ft) teszik ki. A magas kamatok ellenére a legdinamikusabban – 72 milliárd Ft-tal – a személyi jellegű, valamint a gépjárművásárlásra nyújtott hitelek állománya növekedett. A lakáscélú, jelzálog típusú hitelállomány ugyanakkor a lakáshitelek átlagkamatainak mérséklődése ellenére 4 milliárd Ft-tal csökkent. Ezzel az építési hitelek aránya a lakossági hiteleken belül az 1997. évi 63%-ról két év alatt 37%-ra csökkent. A lakossági hitelek piacán a koncentráció még mindig meglehetősen magas, a teljes hitelállomány 73%-a négy banknál összpontosul. (Lásd N) táblázat.) A kisbankok közül az autófinanszírozásra specializálódott bankok mérsékeltbb növekedési ütemet értek el mint 1998-ban, ennek ellenére részesedésük a lakossági hitelállományból 9,6%-ról 14,5%-ra emelkedett.

1999-ben a költségvetési szektornak nyújtott hitelek állománya az előző évektől eltérően igen dinamikus, mintegy 48%-kal növekedett. A több mint 50 milliárd Ft-os növekmény mögött döntő részben a központi költségvetés, illetve az ÁPV Rt. konzorciális devizahitel felvétele áll. Az önkormányzatok a mérlegszerkezetben továbbra is csekély súlyt, mindössze 0,7%-ot képviselnek. Ezen a szegmensen is rendkívül erős a koncentráció.

A bankrendszer jegybanki betéteinek állománya év végén 1064 milliárd Ft-ot tett ki, ami 30%-kal volt magasabb az egy évvel korábbinál. Az állomány növekedésének döntő hányada az év utolsó két hónapjában következett be. A követelésállomány döntő részét a jegybanknál elhelyezett rövid lejáratú betétek tették ki, melynek december végi állománya 932 milliárd Ft volt. A bankrendszer jegybanki betételhelyezése rendkívül eltérő képet mutatott a két félévben. Az év első felében az állomány gyakorlatilag az év végi szintnek megfelelően alakult, arányeltolódás történt azonban a denominációs összetételben. A bankok – néhány bank kivételével – leépítették a jegybanknál lévő devizabetétek állományát, melyet részben külföldre helyeztek ki, részben a spot piacon forintosítottak. A forintbetétek állománya ugyanakkor az 1998. második félévi tendenciával ellentétben kismértékben növekedett.

A második félévben a devizabetétek állománya tovább csökkent, ezzel részarányuk a január eleji 58%-os szintről 28%-ra esett vissza. A forintbetétek állománya – szeptember és október kivételével, amikor az árfolyam elszakadt az erős sávszéltől – ugyanakkor drasztikusan megnövekedett. Ennek fedezetét részben a külföldi források növekménye, részben a jegybanki devizabetétek csökkenése, részben pedig az állampapír-állomány csökkenése miatt felszabaduló likviditás képezte.

N) táblázat
Az egyes bankcsoportok lakossági hitelállománya

	Fogyasztási		Index	Építési		Index	Összesen		Index
	1998	1999		1998	1999		1998	1999	
	milliárd Ft		%	milliárd Ft		%	milliárd Ft		%
I. csoport	45,4	94,2	207,5	108,6	101,2	93,2	154,0	195,4	126,9
II. csoport	17,2	36,4	211,6	4,3	6,0	139,5	21,5	42,4	197,2
Kisbankok	39,5	53,7	135,9	0,9	1,4	155,6	40,4	55,1	136,4
Szakosított	0,7	1,5	214,3	0,4	0,8	200,0	1,1	2,3	209,1
Lakástakarék	0,0	0,0	–	0,0	0,5	–	0,0	0,5	–
Összesen	102,8	185,8	180,7	114,2	109,9	96,2	217,0	295,7	136,3

A bankrendszer *külföldi kihelyezéseinek* állománya – a forintleértékelés hatását kiszűrve – 19,6%-kal növekedett, amely jelentősen elmarad az 1998. évi – hasonló módon korrigált – 34%-os növekedési ütemtől. A kihelyezések 70%-a továbbra is külföldi bankok felé irányul. Jelentősen megváltozott a kihelyezések lejáratí szerkezete is. Az éven túli kihelyezések részaránya a kihelyezéseken belül 20%-ról 28%-ra nőtt. A külföldi kihelyezések országok szerinti megoszlásával és a kockázatok alakulásával külön fejezet foglalkozik.

A bankok eszközszerkezetében tovább folytatódott – az 1998 III. negyedétől tapasztalható tendencia – az *értékpapírok* portfólión belüli arányának csökkenése. Az állománycsökkenést döntő részben az állampapírok és kincstárjegyek hozamésése eredményezte, de jelentős szerepet játszott az is, hogy az MNB belföldi kötvényállományából az első negyedévben lejárt több mint 60 milliárd Ft. A bankok tárcájában lévő kereskedési és befektetési céllal vásárolt egyéb értékpapírok állománya az elmúlt évben jelentős mértékben – 22%-kal – csökkent. (Lásd O) táblázat.)

O) táblázat**A bankrendszer értékpapír portfóliójának alakulása**

	1998. dec. 31.	Megoszlás	1999 jún. 30.	Megoszlás	1999. dec. 31.	Megoszlás
	milliárd Ft	%	milliárd Ft	%	milliárd Ft	%
Kincstárjegy	152,7	2,3	137,9	2,0	115,3	1,6
Államkötvény	520,6	8,0	494,0	7,3	411,5	5,6
Konszolidációs államkötvény	287,9	4,4	241,5	3,6	264,8	3,6
Jegybanki kötvény	323,4	4,9	248,1	3,7	250,7	3,4
Kereskedési célú értékpapírok	67,0	1,0	73,1	1,1	41,3	0,6
Befektetési célú értékpapírok	94,4	1,4	88,5	1,3	84,3	1,1
Összesen	1446,0	22,1	1283,1	18,9	1167,9	15,9
Mérlegfőösszeg	6546,7	100,0	6772,3	100,0	7336,1	100,0

A BANKRENDSZER MÉRLEGEN KÍVÜLI TEVÉKENYSÉGE

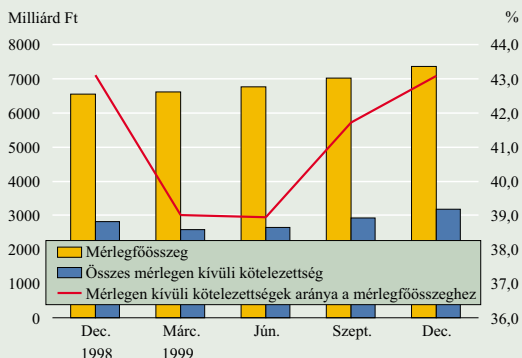
A mérlegen kívüli tevékenység elemzésekor kísérletet tettünk a *függő és jövőbeni kötelezettségek* kapcsán vállalt kockázatok (a tevékenység tényleges terjedelmének) megállapítására, vagyis a mérlegen kívüli tevékenység volumenének *hitel-egyenértékesítésére* (az ügyletkockázattal súlyozott értékének megállapítására). A szerződés szerinti értékek alapján ugyanis nem lehet megítélni a mérlegen kívül vállalt kötelezettségek tényleges értékét. (Lásd P) táblázat.)

Bár a bankrendszer mérlegen kívüli tevékenysége szerződés szerinti értéken csak kisebb volumenű növekedést mutat, sőt a jövőbeni kötelezettségek állománya csökkent az előző év végén fennálló állományhoz viszonyítva, addig a *kockázatokkal súlyozott állomány* 40%-ot meghaladó mértékben növekedett, ezen belül a jövőbeni kötelezettségek állományának bővülése csaknem elérte a 60%-ot. Ez arra utal, hogy a bankok egyre nagyobb kockázatú kötelezettségeket vállalnak mérlegen kívül. (Lásd 6–7. ábra.)

A *függő kötelezettségek* hó végi állományának változása az év során a vállalkozói

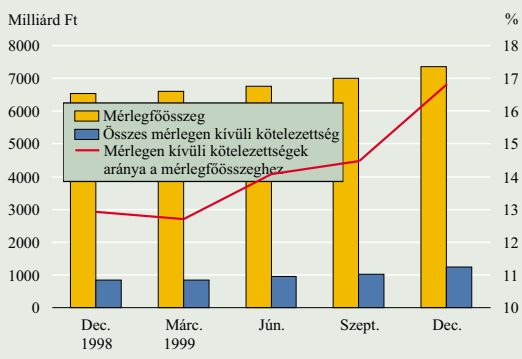
6. ábra

A hitelintézeti rendszer mérlegen kívüli kötelezettségei szerződés szerinti értéken

7. ábra

A hitelintézeti rendszer mérlegen kívüli kötelezettségei ügyletkockázattal súlyozva

P) táblázat

A bankrendszer mérlegen kívüli tevékenységei

	1998. december		1999. június		1999. december		index, %	
	milliárd Ft	aránya a mérlegfőösszeghez	milliárd Ft	aránya a mérlegfőösszeghez	milliárd Ft	aránya a mérlegfőösszeghez	1998. dec.	1999. jún.
		%		%		%		
Szerződés szerinti értéken								
Függő kötelezettségek	1696,8	25,9	1859,3	27,5	2118,8	28,9	124,9	114,0
Jövőbeni kötelezettségek	1124,5	17,2	776,7	11,5	1048,3	14,3	93,2	135,0
Összesen	2821,2	43,1	2636,0	38,9	3167,1	43,2	112,3	120,1
Ügyletkockázatokkal súlyozott értéken								
Függő kötelezettségek	710,7	10,9	821,7	12,1	1054,7	14,4	148,4	128,4
Jövőbeni kötelezettségek	135,9	2,1	131,5	1,9	182,8	2,5	134,5	139,0
Összesen	846,6	12,9	953,2	14,1	1237,5	16,9	146,2	129,8
Kockázatokkal súlyozott értéken								
Függő kötelezettségek	613,7	9,4	662,6	9,8	871,7	11,9	142,0	131,6
Jövőbeni kötelezettségek	43,9	0,7	52,5	0,8	69,9	1,0	159,2	133,0
Összesen	657,6	10,0	715,1	10,6	941,6	12,8	143,2	131,7
Mérlegfőösszeg	6546,7		6772,3		7336,1			

hitelállomány változásához hasonlóan alakult, a második félévben volt nagyobb a növekedési ütem. A függő kötelezettségvállalások legtöbb esetben a hitelezési tevékenységhez kapcsolódnak (hitelkeretszerződések), így ezek egy része feltehetően a hitelállomány bővülését fogja eredményezni.

A jövőbeni kötelezettségek szerződés szerinti értéke az év végén közel 80 milliárd Ft-tal alacsonyabb, mint egy évvel korábban. Az év első felében egészen július végéig erősen ingadozva, de csökkent a határidős kötelezettségek állománya. Ez lé-

nyegében az orosz válság tovaggyűrűző hatásának következménye, mivel ebben az időszakban a spekulánsok eltűnése miatt a bankok csak egymással tudtak üzletelni. A második félévben élénkült a tőkepiac és ezzel együtt a bankok aktivitása is növekedett.

Az ügyletkockázati súlyozással becsült határidős kötelezettségek értéke ugyanakkor az előző évhez képest 34,5%-os növekedést mutat. Ezt a határidős kötelezettségek lejárat szerkezetében bekövetkezett változások okozták.

A határidős ügyletek hitel-egyenértékesítésének módszertana az uniós és a hazai szabályok szerint:

Az európai uniós szabályozás szerint a bankok a kamatláb- és a devizaszerződések hitel-egyenértékesítése során kétféle lehetőség közül választhatnak.

Az első lehetőség a piaci érték alapú megközelítés („mark to market”). Ebben a megközelítésben a bank megnézi, hogy mekkora az egyes szerződések napi helyettesítési értéke, és a pozitív helyettesítési értékeket (ez a pozitív érték az adott napi hitelezési kockázat), tekinti a hitel-egyenértékesítés egyik összetevőjének. A másik összetevő a szerződés lejáratáig hátralévő idő alatt bekövetkező árváltozásból fakadó hitelkockázat. Ezt hozzá kell adni az elsőhöz (és ezért a szakirodalomban csak hozzáadandóknak, „add-ons”-hívják), Ennek számszerűsítéséhez éven belüli, 1–5 év között lejáró, illetve 5 éven túl lejáró szerződések szerinti bontásban határoz meg hitel-egyenértékesítő szorzókat a szabályozás.

A második lehetőség a szerződéses alapösszegezen alapuló megközelítés. Ez a szerződések eredeti lejáratára szerint határozza meg a hitel-egyenértékesítő szorzókat.

A részvény-, és árutőzsdéi ügyletek hitel-egyenértékesítésére csak a piaci értékelésen alapuló módszert lehet használni. Ennek híján 100%-os súlyozással kell figyelembe venni az ilyen ügyleteket.

A magyar szabályozás kizárólag a szerződéses alapösszegeből kiinduló hitel-egyenértékesítési módszertant ismeri el, azonban a hitel-egyenértékesítésre használt súlyok a deviza-, és kamatlábszerződések esetén jóval magasabbak az Unióban használatosaknál. A magyar szabályozásban megjelenő ügyletkategória az indexügylet, az Unió általában az indexügyleteket az index alapjául szolgáló terméknek megfelelően kezeli.

A kamat- és devizaszerződések esetén a Magyarországon alkalmazott, az unióst jóval meghaladó súlyok abban az esetben indokoltak, ha a magyar piac likviditása annyival kisebb és volatilitása annyival nagyobb az uniós piacoknál, hogy a derivatív termékek hitelkockázata a szabályozásban meghatározott mértékben tér el egymástól. A szabályozó hatóság célja a szigorúbb követelményekkel éppen a

piaci különbségek elismerése volt. Ha a súlyokat jól alakították ki, akkor a nagyobb súlyok révén a derivatív tevékenységek (az e tevékenységek révén vállalt kockázatok) volumene nemzetközileg is összehasonlíthatóvá válik. Természetesen, ha a súlyok által kifejezett hitelkockázatok erősen torzítanak, akkor a derivatív tevékenység terjedelme nem megítélhető, és nemzetközi összehasonlításra sem alkalmasak a súlyozott értékek. Még nehezebb a súlyok helyességének megítélése a részvény, és index határidős ügyletek esetében, hiszen a ott a magyar szabályozás nemcsak az alkalmazott értékekben, de logikájában is eltér a nemzetközi szabályoktól. (Lásd R) táblázat.)

R) táblázat

Eredeti lejárat	Kamatláb-szerződések		Devizaügyletek		Részvény	Index
	EU	Magyarország	EU	Magyarország	csak Magyarország	
0-3 hónap	0,50	1,50	2	4	7	5
3-12 hónap	0,50	4	2	7	15	10
Egy-két év	1	9	5	18	25	20
Minden további év	1	5	3	12	15	12

S) táblázat

A határidős kötelezettségek ügylettípusok szerinti alakulása

	1999. január 1.		1999. június 30.		1999. december 31.		Index
	milliárd Ft	%	milliárd Ft	%	milliárd Ft	%	jan. = 100%
Kamatláb-szerződések	177,5	15,8	157,1	20,2	175,9	16,8	99,1
Devizaügyletek	914,9	81,4	595,1	76,6	821,6	78,4	89,8
Értékpapír határidős ügyletek	31,9	2,8	24,4	3,1	50,8	4,8	159,2
Index határidős ügyletek	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Összesen	1124,5	100,0	776,7	100,0	1048,3	100,0	93,2

Az ügylettípusok szerinti összetétel-változás legmarkánsabb vonása, hogy arányeltolódás következett be a kamatláb-szerződések javára.

A kamatlábszerződések állománya gyakorlatilag szinten maradt, míg a devizaügyletek állománya jelentős mértékben lecsökkent. (Ez a változás egyébként a nemzetközi tevékenységi struktúrák lassú közelítése irányába mutat, hiszen a fejlett országok gyakorlatában a kamatlábszerződések nagyságrendje általában számot-

tevően meghaladja a deviza szerződéseket.) (Lásd S) táblázat.)

A határidős kötelezettségek lejáratú struktúrája jelentős változást mutat. Míg a kamatlábszerződéseknél a rövidebb lejáratú szerződések növekedése volt a meghatározó, addig a többszörös volument képviselő devizaszerződések esetében a hosszabb lejáratok felé való elmozdulás volt jellemző, ami önmagában is a mérleg alatti kockázati kitettség jelentős növekedésének irányába hatott.

A BANKRENDSZER 1999. ÉVI EREDMÉNYE

A bankrendszer *adózott eredménye* 1999-ben 24 milliárd Ft volt, szemben az 1998. évi –133,6 milliárd Ft veszteséggel. Az 1998-as évben a bankrendszer teljesítményét jelentős mértékben torzította, hogy a Postabank, az MFB, és a Reálbank együttesen körülbelül 183 milliárd Ft veszteséget könyvelt el. Mivel ezek a veszteségek nem csak az 1998-as évet terhelték, illetve mivel a bankrendszer teljesítményétől alapvetően eltérő folyamatok magyarázták, ezért az előző évi gyakorlathoz hasonlóan célszerű az 1998-as adatokból kivenni a három pénzintézet adatait. Ennek megfelelően az összehasonlíthatóság kedvéért, természetesen az 1999-es év számaiban sem szerepelnek a fenti pénzintézetek eredményté-

telei.⁶ Az ily módon korrigált 1998. évi eredmény 39,8 milliárd Ft volt, ami 1999. év végére 21,4 milliárd Ft-ra csökkent.

1998-ban – eltekintve a Postabanktól, MFB-től és a Reálbanktól – az első és a második félévben teljesen eltérő módon alakult a bankrendszer eredménye: a megfelelő jövedelmezőséget hozó első félévet egy minimális jövedelmet felmutató második félév követte. Ennek oka egyértelműen az orosz válság volt. Így 1999. félévkor joggal remélhettük, hogy az 1999-es év eredményének alakulása jóval kedvezőbb lesz a megelőző évinél, hiszen az első hat havi eredmény megközelítette az 98-as félévi eredményt. Azonban annak ellenére, hogy 99-ben nem terhelt a utolsó két negyedévet válság, ismét rendkívül cse-

T) táblázat
A bankrendszer eredménykimutatása

	1998.	1999.	Változás	1999
	korrigált	korrigált		
	milliárd Ft		%	milliárd Ft
Kamat és kamatjellegű bevétel összesen	843,6	763,8	91	873,3
Kamat és kamatjellegű ráfordítás összesen	582,0	508,9	87	596,6
Kamatkülönbözet	261,5	254,9	97	276,8
Kapott osztalék	3,5	11,5	326	12,4
Céltartalék-változás	-29,4	-49,7	169	-3,5
Egyéb pénzügyi és befektetési szolgáltatási eredmény	74,2	95,7	129	68,0
Ebből jutalék	53,9	60,5	112	60,8
Egyéb eredmény	-34,2	-35,5	104	-47,5
Bruttó pénzügyi és befektetési szolgáltatási eredmény	275,6	277,0	100	306,1
Működési költségek	217,2	249,2	115	271,0
Pénzügyi és befektetési szolgáltatási eredmény	58,4	27,8	48	35,0
Egyéb, nem pénzügyi és befektetési szolgáltatási tevékenység eredménye	0,7	1,8	242	-0,8
Szokásos vállalkozási eredmény	59,2	29,6	50	34,2
Rendkívüli bevétel	33,7	32,2	96	32,6
Rendkívüli ráfordítás	40,5	28,3	70	29,8
Adózás előtti eredmény	52,4	33,5	64	37,0
Befizetett adó (év közben adóelőleg)	12,6	12,1	96	13,0
Adózott eredmény	39,8	21,4	54	24,0

⁶ A táblázatokban ahol szükségesnek tartottuk mind a korrigált, mind az eredeti számokat szerepeltetjük: erre az év-szám utáni *korr.* rövidítés utal.

U) táblázat
Bankcsoportok átlagos mérlegfőösszegeire vetített mutatói

	%									
	Kamatjövedelem		Jutalékjövedelem		Egyéb jövedelem		Működési költség		Céltartalék- képzés	
	1998	1999	1998	1999	1998	1999	1998	1999	1998	1999
I. bankcsoport	5,2	4,3	0,9	1,0	0,2	0,6	3,2	3,1	1,8	1,3
II. bankcsoport	3,8	3,7	0,9	1,0	-2,4	0,3	5,3	5,4	9,6	3,3
<i>korrigált</i>	4,1	3,5	1,2	1,1	0,4	0,4	5,1	5,3	1,8	2,5
Kisbankok	4,0	4,1	0,5	0,4	1,3	1,0	4,2	4,8	3,2	2,9
Szakosított hitelintézetek	1,2	3,1	0,1	0,2	0,1	-11,0	2,2	2,2	17,5	3,0
<i>korrigált</i>	4,7	3,9	-0,2	0,1	1,4	0,5	4,4	4,0	4,4	2,3
Lakás-takarékpénztár	12,3	11,0	2,2	0,4	0,7	0,5	25,8	11,8	4,9	5,9
Bankrendszer, korrigált	4,8	4,1	1,0	1,0	0,4	0,6	4,0	4,0	2,0	1,8

kély lett a bankrendszer második félévi teljesítménye. Ennek oka lényegében a második félévben megképzett magas céltartalék, ami összefüggésben van a hitelezés felfutásával, de a bankok halogató céltartalékolási gyakorlatával is. Az eredmény csökkenését ezen felül egyértelműen a költségek további növekedésével magyarázhatjuk. Akárcsak az elmúlt években, a költségek növekedését nem tudta ellensúlyozni a pénzügyi tevékenységből származó nyereség.

A kamatkülönbözet látszólag 3 százalékponttal csökkent. Meg kell említenünk azonban, hogy a bankok a határidős ügyleteik eredményét nem egységesen mutatják ki, így célszerű a kamatkülönbözetet, az árfolyamváltozásból származó eredményt és a határidős ügyleteket együtt vizsgálni: ebben az esetben 5,4%-al nőtt ez az eredménytétel. (Lásd T) táblázat.)

Összességében elmondható, hogy a bankrendszer jövedelmezősége 1999-ben is nagyon gyenge volt. A tőkearányos jövedelmezőség az inflációt jóval alulmúlja, így a bankrendszer továbbra is reálértelmenben tőkevesztő. 1999-ben tovább nőtt a veszteséges bankok száma (1997-ben 6, 1998-ban 14, 1999-ben pedig 15 pénzintézet zárta veszteséggel az évet).

A bankcsoportok közül egyedül az I. csoportnak sikerült a jövedelmezőségi pozícióját megőriznie. A jövedelmezőség

szempontjából különösen aggasztó helyzetben lévő II. csoport (ahol éppen a ROE alacsony színvonala volt a csoportképző ismérv) esetében a jövedelmezőségi problémák alapvető oka a magas költségszint és a nagy céltartalék-képzési kötelezettség voltak. (Lásd U) táblázat.)

Az I. csoport bankjai nem tudták ellensúlyozni a kamatok csökkenéséből származó potenciális jövedelemkiesést a hitelvolumen növekedésével, és így kamatjövedelmük visszaesett. A vállalkozások piacán mutatott rendkívüli növekedés az éles verseny miatt bizonyos jövedelemáldozatokkal is járt. A II. bankcsoport tagjai 1999-ben sem mutatják a kilábalás jeleit. Egyébként sem túl impozáns kamatjövedelmük tovább csökkent az év folyamán. Emellett a rendkívül rossz költséghatékonyságuk még tovább romlott. Magas volt az 1999-es évben a céltartalék-képzési kötelezettség is, ami csaknem megduplázódott a múlt évhez képest. Jól láthatóan a két bankcsoport hasonló kamat- és jutalékjövedelmet generált a két évben: az alapvető különbség a költséghatékonyságban és a céltartalékképzésben, azaz az ügyfélkör kockázatoságában van.

Bár a csökkenő kamattendencia kedvezőtlenül érinti a bankok összesített kamatbevételét, azonban a jövedelemre láthatóan jótékony hatással van az, hogy a forrásoldal gyorsabban árazódik át. Ennek ellené-

re a kamatmarzs 0,6 százalékponttal csökkent az év folyamán. (Lásd V) táblázat.) Komolyabb strukturális változásokat figyelhetünk meg a kamatbevételek összetételében. A hitelezési aktivitás növekedésének következtében 8 százalékponttal nőtt a hitelek utáni kamatbevételek részaránya. Az évközbéli alacsony szintű deviza-f forint konverzió az év végére ismét felerősödött. Ennek következtében a fél éves számok nagyobb visszaesést prognosztizáltak a jegybanki betétállományban, de végül is éves szinten csak 2 százalékponttal esett vissza az MNB-től származó kamatbevételek aránya. Az értékpapírok kamatbevételeinek aránya is jelentősen – mintegy 7,5 százalékponttal – visszaesett, első-

sorban a hozamok esése miatt, illetve a különböző konstrukciók (DKJ) szűkülő kínálata következtében.

Az egyéb pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredményén belül a jutalékból származó eredmény 12%-kal nőtt 1999-ben. Ennek ellenére a mérlegfőösszegre vetített aránya továbbra sem változott. A fejlett, nyugati bankrendszerekben megszokott jutalék-, kamatjövedelem arány közelítéséhez erőteljes növekedésre volna szükség. Ez azonban még mindig várat magára: továbbra is viszonylag csekély részét teszi ki a bankrendszer eredményének.

A céltartalékképzés és -felszabadítás negatív eredménye 47%-al nagyobb az elmúlt évinél, ami annak a következménye, hogy a növekvő képzés mellett számottevően csökkent a céltartalék-felszabadítás mértéke. A céltartalék megképzésének döntő hányada a második félévben történt. Ennek a portfólió második félévbeni hagyományosan szigorúbb megítélése mellett az országkockázati és általános kockázati céltartalékok 1999-re esedékes képzési kötelezettségének az év végén való teljesítése volt az oka. (Lásd Z). táblázat.)

A működési költségek növekedése ismét meghaladta az inflációs rátát. A bruttó pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredményének növekedési ütemét jelentősen meghaladta a költségek 15%-os növekedési üteme, aminek folytán tovább romlott a bankrendszer költséghatékonyasága. A legnagyobb részt kitevő személyi költségek az átlagos költségemelkedést nem haladták meg.

Jelentősen emelkedtek az elmúlt évek beruházásainak következtében (lakossági piac építése és az IT fejlesztések) az értékcsökkenési leírások. A bérleti díjak 25%-kal nőttek, ami valószínűleg nem annyira az bérleti díjak emelkedésének köszönhető, hanem inkább azzal a gyakorlattal van összefüggésben, hogy bankok egyre inkább bérlik ingatlanjaikat, mint tulajdonolják.

V) táblázat**A marzs és összetevői**

	1998	1999. I. f. év	1999	Index: 99/98
Kamatkozó eszközök átlagos állománya (milliárd Ft)	4946	5576	5713	115
Kamatkozó források átlagos állománya (milliárd Ft)	4605	5158	5321	116
Kamatbevétel (milliárd Ft)	844	377	764	91
Kamatkiadás (milliárd Ft)	582	257	509	87
Kamatbevétel/Ka- matkozó eszköz, %	17,1	13,5	13,4	78
Kamatkiadás/Kama- tkozó forrás, %	12,6	10,0	9,6	76
Kamatmarzs, %	4,4	3,6	3,8	86

Z) tábla**A céltartalék-változás eredményhatása**

	Korri- gált, 1998	Korri- gált, 1999. I. f. év	Korri- gált, 1999	Index: 99/98
Céltartalék- képzés	107 625	27 328	114 857	107
Céltartalék- felszabadítás	58 466	13 099	42 509	73
Összesen	49 159	14 229	72 348	147
Portfóliótisz- títás eredmé- nye	-12 727	6 745	-15 507	122

A BANKOK KOCKÁZATAINAK ELEMZÉSE

Hitelkockázat – a portfólió minőségének alakulása

A bankrendszer összes minősítendő kihelyezéseinek és mérlegen kívül vállalt kötelezettségeinek állománya a mérlegfőösszeg növekedését meghaladó ütemben, közel 1000 milliárd Ft-tal, azaz 14%-kal nőtt 1999-ben. A növekmény szinte teljes egészében a második félévre esik. A növekedés mind a mérlegtételek, mind a – névleges értéken számításba vett – mérlegen kívüli tételek esetében hasonló ütemű volt. Ezzel megállt az 1998 második felétől 1999 közepéig tartó tendencia, amikor is a portfólión belül a mérlegtételek arányának számottevő növekedésének lehettünk szemtanúi. Múlt év végére a mérlegtételek javára fennálló 60–40%-os arány stabilizálódott. (1998: 58–42%, 1997: 54–46%). A mérlegen kívüli tételek között a határidős ügyletek visszaestek, míg a függő kötelezettségek állománya dinamikusan bővült. A mérlegen kívüli tételek strukturális átrendeződése nagyrészt a deviza-forint konverzió leállításával magyarázható 1999-ben, ami a mérleg szerinti deviza nyitott pozíciók fedezésére szolgáló határidős devizaügyletek visszaszorulását eredményezte.

A bankrendszer egészét vizsgálva a portfólió minőségi összetételében számottevő javulás következett be a múlt évben. Míg a problémamentes állomány egy év alatt 16%-kal nőtt, addig a minősített követelések összege nominálisan is csökkent. Mindezek következtében a minősített állomány részaránya a portfólión belül – az előző évi jelentős romlás után – ismét 10% alá került.

Az egyes minősített kategóriákon belül is számottevő szerkezeti elmozdulások figyelhetők meg a vizsgált időszakban. A külön figyelendő kategória kismértékű növekedést mutatott a múlt évben, ugyanakkor a rosszabb minősítésű kategóriákban egységesen visszaesés figyelhető meg, vagyis a minősített állományon belül is kedvezőbbé vált az összetétel. (Lásd ZS) táblázat.) A kedvezőbb portfólióösszetétel következtében a kockázati céltartalék állománya is csökkent, különösen a rossz minősítésű kategóriában. A céltartalékkal való átlagos fedezettség a rossz kategóriában 1 százalékponttal visszaesett, és így 87% lett 1999. év végén, ugyanakkor az átlag alatti és a kétes kategóriában alig változott a múlt év végi értékhez képest, és 19, illetve 43%-ot tett ki. A külön figyelendő kategóriában szintén visszaesést tapasztalunk, miután a céltartalékkal való

ZS) táblázat
A portfólió minősége

	1998. dec. 31., milliárd Ft	Megoszlás, %	1999. dec. 31., milliárd Ft	Megoszlás, %	Index, %
Problémamentes	6139,3	89,6	7122,7	91,1	116,0
Külön figyelendő	385,1	5,6	405,7	5,2	105,3
Átlag alatti	98,6	1,4	72,3	0,9	73,3
Kétes	122,8	1,8	119,1	1,5	97,0
Roszs	105,1	1,5	94,9	1,2	90,3
Összes minősített	711,6	10,4	692,0	8,9	97,2
Összes kihelyezés	6850,9	100,0	7814,7	100,0	114,1
Összes eszközoldali céltartalék	174,9		157,0		89,8
Céltartalék/összes kihelyezés (%)	2,55		2,01		
Céltartalék/minősített kihelyezés (%)	24,58		22,69		

átlagos fedezettség 2,5%-ra csökkent az előző évi 3,6% után. Mindezzel együtt is azonban az egyes minősítési kategóriákban az átlagos céltartalék-képzési szint csak kismértékben tér el a jogszabályban előírt sávhatárok középértékétől. Összeségében 1999 decemberében a minősített kihelyezések céltartalékkal való átlagos fedezettsége 22,7% lett az 1998. év végi 24,6% után.

Óvatosságra int azonban az értékelésben az, hogy a portfólió javulása elsősorban nem a korábbi minősítések kedvezőbb kategóriába sorolásának eredménye, hanem sokkal inkább a *minősített eszközök leírásának*, illetve *értékesítésének* következménye volt 1999-ben. Mindez azt is jelenti, hogy az ezen követelésekre korábban megképzett céltartalékok számottevő része felhasználásra került, ami bár csökkentette a céltartalék-állományt, a bankrendszer eredményét nem javította.

Az ügyfél- és ágazati koncentrációs kockázatok alakulása a vállalati hitelezésben

Ügyfél-koncentráció alakulása

A vállalkozások számában és a tulajdonviszonyokban végbement változások a bankok ügyfélkörében jelentős átalakulást eredményeztek az elmúlt években. A 90-es évek első felében részben a vállalati csődhullám, részben a privatizáció eredményeként, az MNB-ből kivált bankok elvesztették korábbi állami vállalati ügyfélkörüket. A privatizált vállalatok nagy része részben vagy egészen külföldi tulajdonba került, s finanszírozásukat ugyancsak a külföldi tulajdonú bankok látták el. A bankok ügyfélkörében végbement átrendeződést jól mutatja, hogy míg 1992-ben a top 200-ba⁷ tartozó vállalkozásoknak nyújtott hitelek 54%-át

adták az 1987-ben alakult nagybankok, addig 1999 közepére az arány 17%-ra csökkent, és a legnagyobb vállalatok legnagyobb hitelezőivé más bankok léptek elő.

A top 200-ban egyébként 77 olyan vállalkozás található, melynek sem belföldi, sem külföldi hitele nincs, továbbá a tőzsdén sincsenek jelen. E csoport többsége általában a stabil külföldi tulajdonosi háttérnek, illetve a nyereséges gazdálkodásnak köszönhetően nem szorul banki hitelre.

A bankok *legnagyobb adósaira*⁸ vonatkozó adatszolgáltatást vizsgálva jelentős koncentrációt tapasztalunk. 1999 végén a tíz legnagyobb bank⁹ 50–50 legnagyobb adósának nyújtott hitelek állománya a teljes vállalalkozói hitelállománynak a 40%-át tette ki, amely 310 vállalkozással szemben állt fenn. Bankonként az egyes bankok 2 legnagyobb adósának nyújtott hitelek aránya az összesített szavatoló tőkéjük 40%-át, az 5 legnagyobb adós tekintetében pedig már 84%-át teszi ki. Az egyes bankok 10 legnagyobb vállalkozásait vizsgálva a fennálló hitelállomány már 33%-kal meghaladja az összesített szavatoló tőkéjüket. E vállalkozások között számos olyan cég található, melyet több bank is finanszíroz, így – bár ezek a vállalatok jó minősítésű nagyvállalatok – bármelyikük esetleges csődje mind az egyes bankok, mind a bankrendszer szintjén komoly kockázati tényezőt jelent.

A hitelt felvevő vállalkozások száma 1995-ig dinamikusan emelkedett. Ebben alapvetően két tényező játszott szerepet. Egyrészt számos új pénzintézet lépett be a piacra, másrészt rohamosan nőtt a kis- és

⁷ Az értékesítés nettó árbevétele alapján meghatározott sorrend.

⁸ Ehhez az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyeletnek szolgáltatandó adatokból az 50 legnagyobb adós felsorolását tartalmazó adatbázist használtuk fel 1999. év végére vonatkozóan.

⁹ A tíz legnagyobb bankhoz 1999 végén a bankrendszer mérlegfőösszegének 72%-a, a vállalalkozói hitelállományuk pedig 71 %-a tartozott.

középvállalkozások száma, ami maga után vonta ezen vállalkozások finanszírozási szükségletének növekedését is. 1995-től azonban alapvetően megváltozott a banki hitelezés iránya. Jelentős mértékben nőtt a bankok – a kisvállalkozásokat számottevő mértékben nem érintő – devizahitel nyújtása, a forintkihelyezések pedig a jelentős számlaforgalmat bonyolító közepes és nagyméretű vállalkozások felé tolódtak. A bizonytalan életképességű, gazdaságtalanul finanszírozható kisvállalkozók hitelezése lecsökkent. Néhány, elsősorban a közép- és kisvállalkozói kör finanszírozására szakosodott bank megszüntetésre, illetve felszámolásra került, a bankok rendelkezésére álló refinanszírozási hitelkeretek lecsökkentek, míg egyes bankok üzletpolitikájában a kisvállalkozások hitelezésében való visszavonulás vált jellemzővé.

Bár a magyar bankrendszer tőkeellátottsága az utóbbi években sokat javult –, a nagyobb vállalkozások piaci igényeihez

viszonyítva még mindig alacsony tőkeerejüknek tekinthető. A Hitelintézeti Törvény nagyhitelekre vonatkozó korlátja miatt még a legnagyobb bankok sem képesek egyedül nagyobb projekteket, illetve vállalkozásokat finanszírozni, ezért egyes nagyvállaltok finanszírozásában – néhány kisebb banktól eltekintve – gyakorlatilag az egész bankrendszer részt vesz.

Ágazati koncentráció

90-es években a vállalkozói hitelezésben résztvevő bankok számának és részesedésének bővülésével párhuzamosan megváltozott az egyes bankok hitelállományának nemzetgazdasági ágazatok szerinti összetétele is. A kétszintű bankrendszer kialakulásakor meglévő erős ágazati jelleg fokozatosan oldódott, a külföldi bankok egy része betört néhány ágazatba, és már komoly finanszírozási szerepet tölt be. (Lásd X) táblázat.)

X) táblázat A hitelállomány nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlása					
Bankrendszer összesen	1995	1998	1999	Index, 99/95	Index, 99/98
	%				
Mezőgazdaság, vadgazdaság, erdőgazdaság és halászat	7,2	9,4	8,9	308,0	112,7
Bányászat	0,9	0,9	0,7	202,6	88,4
Feldolgozóipar	35,4	31,3	29,2	203,7	110,5
a) élelmiszeripar	14,1	12,6	11,1	194,7	104,4
b) kőolaj-feldolgozás, kocszgyártás és vegyipar	6,8	6,4	6,1	218,2	112,5
c) kohászat	1,2	2,0	2,0	419,2	114,2
d) gépipar	6,4	5,3	5,8	219,7	128,1
e) könnyűipar	6,2	4,1	3,3	130,9	94,4
f) nemfém ásványi termékek gyártása	0,7	0,9	1,1	389,5	143,6
Villamosenergia-, gáz-, hő-, és vízellátás	4,7	4,6	4,6	238,4	118,2
Építőipar	2,8	4,3	3,7	328,5	100,3
Kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikk javítása	19,9	19,4	20,8	257,5	126,7
Szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás	2,0	1,6	1,4	168,1	99,2
Szállítás, raktározás, posta és távközlés	4,6	8,0	10,2	541,6	151,3
Pénzügyi tevékenység és kiegészítőszolgáltatás, ingatlanügyletek	13,9	15,9	16,5	292,2	123,2
Egyéb tevékenységek	8,7	4,7	4,0	113,2	100,7
Nemzetgazdasági ágak összesen	100,0	100,0	100,0	246,4	118,2

Az 1999. évi *üzletpolitikai terveikben* a bankok továbbra is a húzóágazatok finanszírozását tűzték ki célul. A leggyakrabban nevesített iparágak az energiaipar, az utóbbi években jelentős exportsikereket elért gépipar, gyógyszeripar, a feldolgozóiparon belül pedig a fa- és papíripár, a híradástechnika, távközlés. A felsorolt ágazatok közül a legerőteljesebb bővülés az elmúlt évben a szállítás, raktározás, posta és távközlés ágazatban ment végbe (151%), emellett jelentősen nőtt a kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikk javítása ágazat számára nyújtott hitelek (127%) állománya is. Jelentősen visszaesett ugyanakkor a bányászat, az építőipar és a könnyűipar finanszírozása.

Annak ellenére, hogy az orosz válság hatása jelentősen rontotta a gabonaexport-hoz kapcsolódó hitelezési lehetőségeket, illetve az élelmiszergazdaság exportlehetőségeit, a bankok tervei között felerősödött a szerepe ezen ágazatok finanszírozásában való részvételnek. Bár ezekhez a szektorokhoz számos állami garanciás, kamattámogatásos hitelprogram kapcsolódik, a mezőgazdaság finanszírozása az 1998. évi 23%-kal szemben csak 13%-kal, az élelmiszeripar pedig az előző évinél is kisebb mértékben, mindössze 4,4%-kal nőtt.

Országkockázat

A *külföldi kihelyezések aránya*¹⁰ a mérlegfőösszeg százalékában tovább nőtt az elmúlt év során, és 1999. év végén 14,1%-ot ért el (1998: 13,2). A külföldi kihelyezések növekedési üteme az elmúlt évekhez hasonlóan tovább mérséklődött (1997: 193%, 1998: 155%, 1999: 133%). Az elmúlt évi növekedés határozottan pozitív irányban befolyásolta a

¹⁰ A mérlegtételek 100%-os, a függő kötelezettségek 50%-os, a jövőbeni kötelezettségek 10%-os súllyal számítva.

Y) táblázat

A bankrendszer külföldi kihelyezései országkockázati kategóriánként

	1998	Rész- arány	1999	Rész- arány	99/98
	milli- árd Ft	%	milli- árd Ft	%	
1. kategória	632,2	81,3	929,3	89,8	147
2. kategória	34,2	4,4	31,6	3,1	92
3. kategória	22,7	2,9	7,5	0,7	33
4. kategória	89,0	11,4	66,7	6,4	75
– Oroszország	84,2	10,8	56,4	5,4	67
Összesen	778,1	100,0	1035	100,0	133

bankrendszer országkockázati kitétségét: dinamikus növekedés következett be a kockázatmentesnek tekinthető kategóriában, míg jelentősen visszaestek a kockázatos országokba irányuló bankügyletek, így Oroszországgal szemben is jelentősen csökkent a bankrendszer kitétsége. A mérlegen belüli kihelyezések túlnyomó többsége továbbra is bankközi tranzakció, jelentősek a függő és jövőbeni kötelezettségek is, amik azonban 96%-ban a kockázatmentes csoport országaival szemben állnak fenn. (Lásd Y) táblázat.)

Az *országkoncentráció* lényegében nem változott az elmúlt évben: továbbra is igen jelentősnek mondható. A bankrendszer külföldi kihelyezéseinek 90%-a 14 országba irányul, több mint fele csupán négybe. Ez azonban csak elméletileg jelent komoly kockázatot, hiszen ezeknek a kihelyezéseknek a célországai, Oroszország és Horvátország kivételével, mind a kockázatmentesnek tekinthető első kategóriába tartoznak.

Kamatkockázati kitétség

A bankrendszer kamattjovédelmének alakulását 1999-ben két tényező határozta meg: a viszonylag széles *negatív forint átárazási rés* tartásával a bankok profitáltak ugyan a kamatcsökkenési trend folytatódásából, de ezt a ked-

W) táblázat
A bankrendszer kamatkockázati kitétségének főbb mutatói*

	1998	1999
90 napos kumulált forint gap (milliárd Ft)	-547,2	-577,0
90 napos kumulált deviza gap (milliárd Ft)	-123,4	-284,9
90 napos kumulált forint gap/mérlegfőösszeg, %	-8,3	-7,9
90 napos kumulált deviza gap/mérlegfőösszeg, %	-1,9	-3,9
Átlagos kamatozó eszközök/átlagos kamatozó források, %	107,4	107,4
Kamatmarzs ¹ (kamatjövdelem/átlagos mérlegfőösszeg), %	4,8	4,1
Kamatmarzs ² (kamatbevétel/kamatozó eszközök-kamatkiadás/kamatozó források), %	4,4	3,8

* Az átárazási gap-ek az összes bankra, a többi mutató a Postabank, az MFB, és a Reálbank adatai nélkül számítva.

vező hatást csaknem teljesen semlegesítette a kamatmarzs 70 bázispontos szűkülése. A forint hitel- és betéti kamatok különbözetének zsugorodásánál ugyan sokkal kisebb nagyságrendben, de valószínűleg némi kamatvesztést okozott az euró és dollárkamatok II. félévi emelkedése is, hiszen a bankok mérsékelt negatív devizaátárazási gap-et tartottak. (Lásd W) táblázat.) A forint- és devizaátárazási gap-ek 1999 folyamán hasonló irányban, de eltérő mértékben változtak.

A kumulált 90 napos forint átárazási rés mintegy 30 milliárd Ft-tal lett nagyobb, ez viszont a mérlegfőösszeg arányában a kockázati kitétség kismértékű csökkenését jelentette, mivel a gap aránya az 1998. végi -8,3%-ról -7,9%-ra szűkült. A forint-eszközök és -források átlagos átárazási ideje egyaránt csökkent 1999-ben: az év során változatlan negyedéves gap-et feltételezve és az elmúlt évi 3,8%-os (és negyedévenként egyenletes) piaci hozamcsökkenéssel számolva a várható maximális kamatnyereség 21,6 milliárd Ft lenne, amelyből a kamatmarzs minden egyes 10 bázispontnyi csökkenése 3,5 milliárd Ft-ot emésztene fel (ez utóbbi potenciális vesz-

teség a spread 50 bázispontos csökkenéssel kalkulálva 17,5 milliárd Ft lenne).¹¹

A kumulált 90 napos devizaátárazási rés – a forintoldalhoz viszonyítva – jóval nagyobb mértékben tágult: a rés 162 milliárd Ft-tal, mérlegfőösszeghez viszonyított aránya az 1998. végi -1,9%-ról -3,9%-ra nyílt ki. A negatív gap növelése nehezen magyarázható, akkor amikor az elmúlt év nagyobb részében a dollár és a II. félévben az euró esetében is inkább a kamatemelési várakozások domináltak. A devizaátárazási gap potenciális eredményhatása azonban a gap mérete és a kamatváltozások kisebb léptéke miatt is sokkal korlátozottabb.

Árfolyam-kockázati kitétség

Az orosz válság nyomán a bankrendszer 1998 végéig fokozatosan leépítette forint hosszú pozícióját, és 1999-et már *alacsony árfolyam-kockázati kitétség* jellemezte. A bankrendszer teljes nyitott pozíciója jellemzően 0 körül ingadozott a +/-20 milliárd Ft-os sávban, illetve a mérleg szerinti nyitott pozíció a +/-40 milliárd Ft-os tartományban. Nagyobb elmozdulást május közepén figyelhattunk meg, amikor rendszerszinten rövid időre jelentősebb deviza hosszú pozíció épült ki: a teljes nyitott pozíció 37 milliárd Ft-nál (160 millió USD), mérlegen belüli nyitott

¹¹ A statikus gap-elemzés ismert gyengeségei (változatlan mérlegstruktúra, változatlan kamatmarzs és párhuzamos hozamgörbe-eltolódás feltételezése) miatt csak nagyon korlátozott mértékben használható a jövőbeli kamatjövdelem becslésére. Így a fenti számpélda csak a potenciális eredményhatás nagyságrendjének bemutatására és nem kamatjövdelem előrejelzésre szolgál.

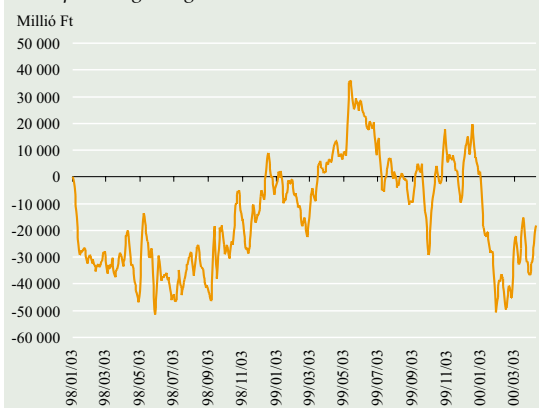
pozíció 82 milliárd Ft-nál (350 millió USD) érte el maximumát. (Lásd 8–9. ábra.)

A július első felében megjelenő kedvező makrogazdasági adatok már erősítették a forintbefektetések iránti bizalmat,

ennek köszönhetően a bankrendszer július végére teljesen leépítette deviza hosszú pozícióját, és a nyitott pozíció – többször változó előjellel – megint szűkebb tartományban ingadozott.

8. ábra

A bankrendszer teljes nyitott devizapozíciója
(5 napos mozgóátlag)

9. ábra

A bankrendszer mérleg szerinti nyitott pozíciója
(5 napos mozgóátlag)

**A BANKRENDSZER
1999. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉNEK ELEMZÉSE SORÁN
HASZNÁLT
BANKCSOPORTOK**

I. CSOPORT: nagy- és közepes bankok, 10% fölötti ROE-val

OTP

Általános Értékforgalmi Bank

BNP-Dresdner Bank

Citibank

Bank Austria Creditanstalt

CIB

Magyar Külkereskedelmi Bank Rt.

Raiffeisen Bank

II. CSOPORT: nagy- és közepes bankok, 10% alatti ROE-val

ABN AMRO Magyar Bank

Budapest Bank Rt.

Commerz Bank

Erste Bank Hungária

Hypo Bank Hungaria

ING Bank

Inter-Európa Bank

Kereskedelmi és Hitelbank Rt.

Magyar Takarékszövetkezeti Bank

Postabank

III. CSOPORT: kisbankok

Cetelem Bank

Credit Lyonnais Hungary

Deutsche Bank

Daewoo Bank

Hanwha Bank

IC Bank

Konzumbank

Kvantum Bank

Magyarországi Volksbank

Merkantil Bank
Opel Bank
Pölgári Kereskedelmi Bank
Porsche Bank
RABO Bank
Rákóczi Bank
Société Generale
Westdeutsche Landesbank

IV. CSOPORT: szakosított hitelintézetek

Magyar Fejlesztési Bank
Eximbank
Földhitei és Jelzálog Bank
Hypovereins Jelzálog Bank

V. CSOPORT: lakás-takarékpénztárak

Fundamenta Lakástakarékpénztár
Lakáskassza
OTP Lakástakarékpénztár
Otthon Lakástakarékpénztár

VI. CSOPORT: szövetkezeti hitelintézetek